

UKRAINISCHE ANNALEN FÜR POLITIK, LITERATUR UND KUNST
 ANNALES UKRAINIENNES
 DE POLITIQUE, DE LITTÉRATURE
 ET D'ART THE UKRAINIAN ANNALS
 OF POLITICS, LITERATURE
 AND ART

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД ПІД РЕДАКЦІЄЮ
 С. ТОМАШІВСЬКОГО

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ В БЕРЛІНІ

×

Книжка I Субота, 23-го лютого 1924 Зшиток 8

Містить:

ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	113
БІСМАРК І УКРАЇНА (III)	114
ПЕРЕБУДОВА ІДЕОЛОГІЧНИХ ОСНОВ — Др. В. Залозецького	116
ЕСТОНЦІ — Петра Кожевникова	118
СУЧАСНА МУЗИКА В ПОРТРЕТАХ (I) Р. ШТРАВС — Антона Рудницького	119
ЩЕ ПРО „ІСТОРІЮ РУССОВЪ“ — Б. Л.	121
РОЗКОПКИ В СТАРОМУ БІБЛОС — З. К.	121
MISCELLANEA	121—124
З БОЛГАРСЬКИХ ПОЕТІВ	125
З ТИХИХ ДРАМ ВЕЛИКОГО МІСТА — Богдана Л.	125
АГОНІЯ „СЕМІЯНТИ“ — Альфонса Доде	126

Образковий додаток

„Ukrainske Slowo“

Buch- u. Zeitungsverlag G. m. b. H.

Berlin-Schöneberg

Hauptstraße 11 Tel. Stephan 1445-46

Українські курси заочної освіти при „Українському Слові“

Берлін-Шенеберг, Гауптштрассе 11 („Українське Слово“).

Курси ставлять собі метою допомогти здобути освіту всім тим, хто не може учитись в школі.

Кожний, де б він не проживав, якогось віку не був, в якому б стані не знаходився і на які малі кошти не проживав би, може в себе вдома учитись, підготуватись до іспитів за середню школу, або може поповнити свою освіту і одержати чисто практичні знання.

Навчання заочними курсами провадиться так:

Тому — хто записався на курси і хоче вивчити ту чи іншу галузь знання, курси посилають по пошті підручник (книгу), поділений на окремі лекції (уроки). До кожної лекції додається інструкція, як треба учить лекцію й додаток з задачами та запитаннями учневі. Після вивчення кожної лекції учень мусить рішити всі задачі і написати відповідь на кожне запитання та відіслати се все курсам.

Професор перевіряє відповіді учня, пише йому пояснення до невірних відповідей, чи до незрозумілих учнем місць, пише йому всякі поради й посилає разом з відповіддю учня все се назад учневі. З надісланого учень вже ясно буде бачити і свої помилки, і зрозуміє неясне.

Величина кожного предмету розрахована так, щоб учень міг пройти його за час від 4 до 12 місяців, витрачуючи на кожну лекцію 6 годин праці.

Запис на курси відкрита з 15-го лютого, навчання розпочнеться з 1-го квітня 1924-го р. Розпочинаються курси з тих предметів, на які курси приготували підручники, але по мірі заготовки підручників по інших галузях знання, будуть відкриватись навчання нових предметів, що кожний раз буде сповіщатись через пресу.

Бажаючи було, щоб ті, хто інтересується ширенням освіти серед нашого народу, надсилали свої побажання, які предмети вони хотіли б, щоб курси відкрили.

З першого квітня курси відкривають і провадять навчання в трьох напрямках:

1-ий напрямок.

Курс предметів за середню школу.

1. Українська мова	} Проф. Богдан	
2. Українська література		Лепкий.
3. Історія всесвітня	} Проф. д-р Степан	
4. Історія українська		Томашівський.
5. Арифметика	} Проф. Володимир	
6. Фізика		Коваль.
7. Альгебра		} Инж. П. Алтухів.
8. Геометрія		
9. Тригонометрія		
10. Географія	} Д-р Зенон Кузеля.	
11. Природознавство		
12. Льюїка. Психологія.		

2-ий напрямок.

Курс предметів практичних.

1. Курс кооперації з кооперативним рахівництвом	} Вчений агроном
2. Землемірство	
3. Хліборобські машини	} Проф. Вол. Коваль.
4. Комерційна арифметика	

3-ий напрямок.

Чужі мови.

1. Мова латинська.
2. Мова німецька.
3. Мова англійська.

Після закінчення навчання по тому чи другому предметові і після виконання іспитової роботи, курси видають учневі відповідне свідоцтво.

Курси допомагають по мірі можливості всім, хто вивчив предмети за середню школу, здати іспит при українських комісіях затверджених відповідною владою, і перш за все перед комісією в Берліні. Свідоцтва цих комісій дають можливість впису без іспитів у вищі школи Німеччини, Австрії і Чехії.

Курси допомагають по мірі можливості всім, хто вивчив один з практичних предметів одержати практику в чужоземних кооперативних організаціях і заводах.

Подрібні програми й умови навчання висилаються безплатно.

Адреса курсів:

Berlin-Schöneberg, Hauptstrasse 11 („Ukrainske Slovo“)

Курси заочної освіти.

Українці з Наддніпрянської України, Польщі, Румунії, Прикарпатської Русі, Америки, Українці, розкидані по всіх землях всього світу!!

Учіться на курсах заочної освіти. Ширте про курси відомости. Заохочуйте других до науки.

ЛІТО ПИС

Кн. I

Субота, 23-го лютого 1923

Ч. 8

Рукописи і листи у редакційних справах посылати: Berlin - Schöneberg, Hauptstraße 11
Право передруку застережене — All articles are copyrighted

Політична хроніка

НІМЕЧЧИНА входить, без усякого сумніву, у момент рівноваги — політичної, господарської і соціальної, що може віщувати їй уздоровлення по гострій кризі минулого року, внутрішню консолідацію і зміцнення її становища на зверх. Які симптоми сього звороту? Німецька валюта, усталена від трьох місяців, належить сьогодні до твердих в Європі. Річ майже неймовірна для тих, що були свідками біржевого божевілля в літі-осени м. р. Стабілізація прийшла неначе від удару чародійної палички — наперекір усім ученим і фаховим фінансістам та іншим „знавцям“. Чи радше якраз тому, що наперекір? Бо се дуже характеристичне для наших часів, що грошевим реформатором Німеччини став не-спеціаліст по фінансовій умітності, що перестав радитися всяких знавців, інтересованих якраз у фінансовім хаосі, та спинив державу над самою бездонною пропастью — звичайним тільки припиненням друкарської машини у друкуванні біліонів. Апокаліптична загадка стабілізації показалася — яйцем Колумба. Стіл, на яким се яйце стануло, також простий: держава і прилюдні установи не видають більше, ніж мають приходу... Звичайно, щоб ся передумова здійснилася, треба було деяких „реформ“: відсунення марксистів від імперського уряду, послання на зимовий відпочинок парламенту, і ... перенесення виконуючої влади на ген. Зекта, себто заведення виїмкового стану з усіма його проявами. По трьох місяцях такої диктатури, Німеччина неначе переродилася: внутрі успокоєння; упадок надренського сепаратизму; вирівнання непорозуміння з Баварією; назверх скріплення; репараційна справа зближається, при участі Америки, до розв'язки по лінії середній між потребами б. ворогів і спроможністю Німеччини; вступлення сеї останньої до Союзу Народів також недалеке, а за ним утравалення мира в середній і західній Європі на довший час.

Вимовними ознаками нового історичного моменту в історії Німеччини є висліди останніх виборів до краєвих парламентів у Турингії, Мекленбургу і Любеці, при чому всюди наступило сильне пересунення політичних сил із ліва на право; зокрема Турингія — побіч Саксонії головна твердиня соціалізму, дуже близького до комунізму — виявляє сей зворот громадської думки дуже ярко. Та воно й не могло бути инакше. Безплідність і небезпечність революційних доктрин 1918-го р. стали занадто очевидні, щоб широкі маси людности, зокрема робітництва, мали далі сліпо йти за дотеперішними клячами. Сказати правду, сей зворот міг був здійснитися драматичніше і

радикальніше. Що се не сталося, сьому винна розтіч у консервативних колах і недостаток сильних індивідуальностей. А був момент, що в Німеччині міг мати успіх не тільки якийсь Муссоліні, а й монархічний лад. Ся хвилинка на-разі минула. Більше про се пізніше.

ФРАНЦІЯ виявляє з себе образ відворотного процесу ніж Німеччина. Доси вона жила т. ск. тим моральним капіталом, який давали їй воєнні зусилля увінчані перемогою; тепер-же деструктивні сили підточують її щораз більше і більше. Зверхня ознака — знов валюта. Бо одночасно з стабілізацією німецької марки, почався невпинний спадок французького франка, і сьогодні французьке громадянство переживає тривожні хвилини, які не можуть не викликати злорадної усмішки на устах Німців... І знов насувається питання про причини сього явища, яке неначе велить вірити у якусь космічну суперечність між народами по сім і тім боці Рену.

У всіх тих, що зорієнтовані проти Франції, пояснення причин французького занепаду виходить дуже просте: імперіялізм, версайський трактат, окупація Порурия і т. ин. В опозиційних французьких партіях всю вину приписується Поенкаре і „національному блокови“. Дехто, більше неутральний, дошукуються причини у злій фінансовій господарці Франції, інфляції і т. п. У кождім з сих тверджень є дещо правди, більш або менш; всі вони ілюструють теперішню кризу, однаке в цілій основі її не виясняють. Щоб її краще розуміти, не можна спускати з ока ще двох моментів. Наперед, Франція батьківщина новочасного європейського демократизму. Досвід учить, що означені порядки, ідеї й установи показуються найтривкішими на ґрунті, з якого вийшли, і найпізніше умирають на нім. Таке всихання демократизму при самому кореню відбувається саме у Франції на наших очах. Англійський парламентаризм і французький демократизм переживають очевидно тяжку кризу, якої висліду трудно вгадувати.

Другий момент, який звичайно переочується в новочасних фінансово-і валютно-політичних кризах, то їх міжнародний характер. Не тільки в тому розумінню, що в загально-хорім організмі Європи годі, щоб було місце нормально-здоровій країні і державі, а ще й у тому, що є дійсна міжнародна сила, організована, хоч неловима, могутна і свідомо своєї могутности, і що та сила систематично, по плану і з успіхом, руйнує країну за країною. По Росії, Польщі, Австрії, Німеччині і т. ин. прийшла черга на Францію,

потім прийде на ще інші, якщо в останній моменті не наступить радикальна дезінфекція від сеї сарани. Та покищо, над Францією появилася старозавітне: мане-текел-фарес.

ВАРШАВСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ пригадала світови, що в Європі, крім Великої і Малої Антанти, є ще третій бігун сучасного політичного систему — т. зв. Балтійська Антанта. Віз першої з'їздився майже до-нащадку, друга робить багато гомону, третя уладжує вряди-годи з'їзди, щоб виявити своє існування. Та при сьому всі три союзи не відокремлені від себе, навпаки творять деяку органічну цілість, хоч формальних умов між ними нема. Се сталось так, що поодинокі члени всіх трьох Антант повязані з собою окремими союзними умовами і сплітають сим способом самі союзи один з одним. Так-ось Мала й Велика Антанти звязані французько-чеським й італійсько-югославянським союзами; Балтійська Антанта сплетена з Великою французько-польським союзом та тісними взаєминами з Англією; Мала й Балтійська має ще прямий місток — польсько-румунський союз. Виходить, що як не далекі один від одного члени сих трьох союзів, як не окремі ба й суперечні бувають інтереси між ними, — то все-таки є певна сила, яка об'єднує, до деякої міри, всі ті різнородні народи. Та сила — то не так позитивний інтерес, що виявляється у бажанню зберігти сучасний стан, *status quo* (по трактатах у Версаю, Сен-Жермені і Ризі), як негативний — для спільної оборони від спільного противника. Таким способом, Німеччина і Гогенцолерни об'єднують В. Антанту, Угорщина і Габсбурги — Малу, Росія і Совіти — Балтійську; при тому в кожній групі є члени, що мають тотожні бажання і небезпеки що й ціла інша група (Чехословачина і Польща бережуться Німеччини, Румунія — Росії, Югославія — Болгарії і т. ин.).

Повертаючи до варшавської конференції, зараз бачимо слабкий бік Балтійського Союзу: у ньому нема Литви, по причині конфліктів з Польщею, дарма що між Литвою й Латвією, Естонією і Фінляндією багато спільного. Тому не треба бути пророком, щоби з сього огнища сподіватися, у своїм часі, пожеару. — На самій конференції нічого замітного не пройшло, хіба що закрите тайною. По всьому міркуючи, сам союз ще не цілком готовий; він усе ще в стадії формування.

УКРАЇНСЬКЕ СТУДЕНТСТВО в Галичині відтворює, по всім даним, той самий процес, що раніше захопив старше політичне громадянство. Процес ідейного й організаційного розвалу. „Повстане брат на брата, а син на батька...“ Чи не маємо сього в Галичині? Давніше приписувано Полякам девізу: *Ruscié Rusina na Rusina*; сьогодні се зайве, бо ми самі, без польської принуки, уміємо пускатися одні на одних, вибивати собі обопільно зуби, підбивати очі, виривати волосся. І надармо роздивляючись на всі боки за авторитетом з громовим голосом і здоровим буком, щоб привернув у нас спокій, лад і послух, в імя національного добра. По всьому судячи, наше громадянство в Галичині ще не дійшло до краю своєї недути, щоб почати процес оздоровління.

Розвал між батьками і розвал між молодю виріс на тій самій основі — політичній і психологічній. Батьки „вели“ цілі чотири роки одну політику, не заходячи навіть у голову, що буде, коли вона не доведе до мети; і тому вони не подбали, говорячи воєнними термінами, ні про бічні охорони, ні про етапи, ні про шляхи і мости для необхідного відступу, перегруповання, зміни тактики і т. ин., хоч як легко можна було уявити собі страшний хаос і розтіч в разі невдачі; — одним словом, показалися безталанними політичними стратегами. Подібно вчинили й сини. Вони не тільки присвоїли собі виключне право рішати про високо-політичні питання (в даних обставинах, при нездарності батьків, годі й дуже винувати її за се); вони рішили їх так, що невдача була згори запевнена, а вороття неможливе. Знов як по програній битві, веденій так собі „всею громадою“: хаос, розтіч, деморалізація і братожерство. В таких обставинах, хто може по совісти говорити про ягнят і козлів, про праведників і грішників, про чистих і паршивих? Над причинами плакати-б, не над неминучими наслідками.

Бісмарк і Україна¹

III

ЗНАВЦІ впевняють, що й медвідь, підслухавши розмову ловчих про поділ його шкіри, почувас себе неприємно; людину також навряд чи може стрінути більша прикрість, як бути живим свідком розмов і сварок сусідів і свояків про участь у спадку по нім; коли-ж у подібне становище попаде вся нація, країна і держава, — то се вже не один атом безконечної боротьби за існування в природі, се вже не одна сцена у драмі людської убогости і жадоби, тут уже перед нами історична трагедія.

Європа завсіди мала такі держави і країни, що були або готовилися стати героями таких історичних вистав. В її сімі завсіди був якийсь „хорий чоловік“, що його смерть уважалася не тільки неминучою, не тільки близькою, а й до того бажаною, що її „для загального добра“ треба приспішити. Звісно, в таких обставинах сусіди і приятелі найбільше журилися спадщиною й у своїй печальности проєктували безліч „справедливих“ поділів. Ось так нові віки європейської історії відкриваються цілою низкою таких „ліквідацій“ живих організмів: бургундського, італійського, чеського, угорського, литовського... Далі приходять черга на Німеччину, а по 30-літній війні честь бути „хорою людиною“ переймає то Польща, то Іспанія, то Швеція, то Туреччина. Очевидно, з ріжним вислідом, та ніхто з хорих не удержав свого достояння в цілости; деякі не піднялися вже більше (Чехія, Польща) або вратували тільки лінь існування (Литва, Угорщина) і т. ин. В новіших часах, побіч Туреччини, в ролі „хорих“ держав виступили ще дві великі імперії: Австрія і Росія.

Від Петра В. Росія рахувалася великою державою, одною з головних не тільки в Європі а й

¹ Див. Літопис ч. 5 і 6.

у світі, та розмірно дуже скоро дала привід дивитися на неї як на „хору“, дозрілу до поділу між сусідів або до ... творення з неї нових організмів. Се останнє — то проява цілком новочасного духа. Раніше, слаба держава зменшувалася або просто викреслювалася з політичної карти, а на її місці поширювалися сусідні; XIX-ий вік винайшов нову формулу трактування „хорих“ держав, не таку цинічну як у XVIII-ому ст., а більше благородну: лікарі, мовляв, не хочуть їхнього добра, вони тільки захищають себе від небезпеки, вони направляють заподіяну несправедливість, вивольють пригнічених і т. ин. Звісно, вислід один і той самий що й давніше, та формою, як кажуть, світ стоїть.

Звідки вперше взялася в європейській дипломатії думка розбору чи обкороєння Росії? Скільки знаємо, історичного досліду в сьому напрямі ніхто не робив, та жерело сеї ідеї не трудно доглянути. Фантастичні плани Карла XII-го шведського не можуть бути названі реальною політичною програмою; дотого вони припадають на самий ранок російської імперії (в розумінню XIX-го віку), щоб було можна звязувати їх генетично з новішими проектами частинного розділу Росії. Сі повільно з'являються щотільно на переломі XVIII-го і XIX-ого вв., докладно — в Наполеонських часах. Тоді-то з'являється апокрифічний „Заповіт Петра Великого“ і частина європейської преси, іменно ся, що більш або менш близько стояла до ідей голошених французькою революцією, почала систематично остерігати Європу від „російської небезпеки“ — імперіялізму, автократії, панславізму і т. ин. Росія стала тоді символом „реакції“, себо антитезою „поступу“, репрезентованого Францією, і сей характер задержала на ціле століття. Звісний висказ Наполеона, що за сто літ уся Європа буде або республіканська або козацька, справдився до деякої міри, одначе й республіканська Росія не перестала бути антитезою Франції; суперечка тільки в тому, котра з сих країн репрезентує „поступ“, а котра „реакцію“; обі признаються до першого поняття, а відрикаються другого... Значить — несе нас історична поворотна філя зперед сотні літ.

Та не треба думати, що с а м а суперечність форм політичного устрою чи культурного життя двох держав неминуче веде до ворожнечі між ними, або що навпаки — близькість тих форм звязує їх дружбою. Ні, а ще між державами на двох противних кінцях Європи! Ми-ж бачили, що сі антитези, продовж 1/4 століття, були горячими союзниками (1892—1917), не змінюючи своїх національних окремішностей. Виходить, що ворожнеча і дружба між двома державами родяться не з ідеологічних сил, а з інших — реально-політичних. Очевидно, ідеологічні моменти грають дуже визначну роль, одначе тільки тоді, коли державно-політичні суперечности вже проявилися. Так-ось французько-російський конфлікт 1811—1812 витворився не з суперечности принципів (хоба Наполеон був менший автократ від Олександра I?), а з суперечности політичних і господарських інтересів обох імперій (континентальний систем

і бойкот англійської торгівлі). Та вже й тоді, ще до воєнної мобілізації, змобілізував Наполеон громадську думку проти Росії, кидаючи гасло відкинення Росії назад на східні окраїни Європи та переміни її у стару Московщину.

Звідки Наполеон взяв отсю ідею? Звісно, великий Корсиканець мав у своїй голові чимало оригінальних думок, та ся, без чужої сугестії, без стороннього імпульсу, певно не скристалізувалася-б у нього і політично не виявилася-б. Історик не може сумнівати, що ініціатива в моральній і політичній акції проти Росії належиться — Полякам. Якщо можна покористуватися образним способом вислову, то Поляки підняли тоді велику конспіративну акцію проти всіх трьох розборових держав, проти Австрії, Пруссії й Росії, зокрема проти сеї останньої, та безупинно, серед великих невдач, вели її ціле століття, поки не добилися успіху — відбудови історичної Польщі на руїнах Австрії і по обкороєнню Пруссії і Росії. Чого не встиг зробити Наполеон I, лорд Пальмерстон, Наполеон III; що не вдалося у повстаннях 1794, 1831 і 1863 — сього доконала світова війна 1914—1918 і її побідники: Вильсон, Клемансо і Лойд-Джордж.

У сій поперх столітній боротьбі Поляків за свою державність, їхня енергія не була обернена одночасно і з однаковою силою проти всіх противників: майже до кінця XIX-го в. вони неначе-б мали тільки одного ворога — Росію, що тільки в останніх часах наступила зміна фронту — проти Пруссії, а Австрія неначе-б здавна була найліпшим другом польської державної ідеї. Взагалі, — величавий зразок прировнення до реальних обставин і доцільної політичної тактики. І знов не забуваймо: між 1772 і 1918 минуло не менше 146 літ!

Як бачимо, ідея розбору Росії і повернення її у колишню Московщину вийшла від Поляків в інтересі відбудування історичної Польщі. Поляки приєднали для сеї думки Францію, наперед революціонерів, потім Наполеона, та були невтомленими пропагаторами її у всіх часах і всіх краях доти, поки се було можна погодити з політичним інтересом Франції, себо до французько-російського альянсу, коли-то зродилася нова концепція польської політики — т. зв. російсько-польська розв'язка, обернена проти Пруссії й Австрії. Найвищим верхом сього напрямку був звісний маніфест в. кн. Николая Николаєвича з 1914-го р. Та до сього звороту, подиктованого, як бачимо, реально-політичними оглядами, така чи инша політика європейських держав супроти Росії була нероздільно споена з такою чи иншою політикою супроти Польщі, чи радше супроти польської державної ідеї.

Сих обох моментів, і їхнього тісного звязку, ніколи не спускав з ока кн. Бісмарк, і вся його політика на становищі керманіча Пруссії й німецької імперії була умовлена сими двома моментами та їхніми взаєминами між собою. Тільки се маючи на увазі, можемо як-слід зрозуміти становище його в українській справі.

Перебудова ідеологічних основ¹

СТАРА, нині уже зовсім збанкрутована теорія впливу середовища на всі прояви людського духа додає всі катастрофи в політичній і громадській життю в обставинах зовнішнього характера. Вона зачерпує свої закони з природописних дисциплін, оперує ними в царинах, які з властивою природою не мають нічого спільного, і які підлягають своїм власним законам. Маємо на гадці всі суспільно-історичні прояви, які в добу матеріалістичного історизму уважано впливом таких а не інших об'єктивних природних законів. Велика заслуга Вільгельма Дільтея² в тім, що він остаточно розділив ті два великі обсяги дисциплін від себе в ясній формулюванні: науки природописні (Naturwissenschaften) і науки духові (Geisteswissenschaften).

В нинішніх часах ці обидві категорії так різко розділені одна від одної, що законів одних не можна ніяким способом прикладати до других категорій. По тій лінії дуалізму природописних і історично-суспільних наук поступає дальший розвиток наукового досліджу. Щоби зрозуміти, в чім лежить значіння сього великого кроку вперед, і в чому лежить еманципація історично-суспільних наук від природописного матеріалізму, мусимо спинитися коротко на кількох конкретних примірах.

І так матеріалістична течія в історичних дисциплінах оперувала двома дуже улюбленими термінами запозиченими з природописних наук: терміном „еволюція, еволюційний закон“ — „вплив середовища“ на прояви суспільно-історичні і терміном „поступ“. Одною з найбільш улюблених фраз, яка містить в собі суть матеріалістичного еволюціонізму є твердження, буцім-то в історії слідує по собі в ритмічних відступах: зріст — розцвіт — упадок. Ці терміни еволюціонізму відповідають наче явищам органічного життя в природі, де ті три явища в логічній причиновості по собі наступають.

Але який історичний просpekt одержуємо, коли приміємо ці терміни, звязані з щоденними явищами в природі, з історичними явищами? Можна навести кілька примірів з історії, які нам наочно доказують, що такі операції чужими знаряддями на полі історичних явищ доводять до цілком хибних заключень.

Ще знаменитий Яков Буркгард твердить у своїй „Історії Ренесансу“, що по середовічній цезурі зростає нараз під впливом Антики новий ренесансовий індивідуалізм, який доходить, передовсім у творах італійської штуки, до небувалого розцвіту. І знов по нім, в часах барока, наступає занепад стиля, поворот до варваризму, декадентизм і т. ин. В тій оцінці культурних течій відбивається як у зеркалі згадана нами схема: зріст, розцвіт, упадок, — свого рода *circulus vitiosus*, в яким обертається ціле історичне

життя Європи. Середовіччя і барок (Проти-реформація) грають ролю періодів занепаду, ренесанс і всі доби, споріднені з класично-античним мистецтвом, є добами розцвіту.

Ще один примір, який спеціально в нинішніх часах історики так часто видвигають, се доба межі раним середовіччям і упадком римської імперії. По розцвіті римської світової держави наступає, після так улюблених деякими істориками „світових катастроф“, страшний занепад на кождім полі: політичній, суспільній, культурній і мистецькій. Наступають часи „темного середовіччя“, — від часів, коли на-пів варварські народи проломали римську границю і залили своїми „ордами“ цілу високоцивілізовану територію римської держави.

Сей історичний аспект має ще своє спеціально актуальне значіння для наших часів. Ряд дослідників старається навести аналогії межі часами упадку римської імперії і хаотичними відносинами, які на її місці настали — з одного боку, та деякими анархічними явищами теперішності — з другого. Одною із таких, більш своїм апокаліптичним зображенням чим історичним критицизмом визначних картин, є недавній твір Освальда Спенглера: „Занепад Європи“ (Untergang des Abendlandes)¹.

Чи воно дійсно так? Чи сей ритм филь, одним словом — чи та природописна законність має своє примінення в історії?

Повернувши до двох нами наведених примірів, можемо нині, на основі загального поглиблення історичного знання, сміло сказати, що не можна а рїогі поставленими конструкціями розвязувати історичні проблеми. „Темне середовіччя“ у світлі новіших дослідів прибирає цілком інші краски. Було би в нинішніх часах великою односторонністю говорити про упадок культури в середовічній період. А під деякими оглядами середовіччя перевиснує навіть добу ренесансу пр. в мистецтві, головню в спекулятивних науках, в золотій добі середовічньої християнської філософії. Тому не можемо нині разом з Буркгардом говорити про варварське середовіччя, або декадентизм в бароковій (проти-реформаційній) добі. Теорія історичного ритму, перенята еволюційною схемою, не видержує сильнішої критики в першій наведеній нами випадку.

Те саме належить до упадку римської держави і до доби, яка за нею слідує. Прихильники „катастрофічних теорій“ забувають часто, що разом з упадком повних культурно-політичних явищ — ішов другий процес переміни тих явищ у новім дусі. А з тої переміни із переміщення германських і галійських племен з корінним римським населенням повстають нові народи, які пр. до нині носять сліди сеї переміни, повстають нові народи з новою культурою, новими політичними організаціями, новим мистецтвом. Тому не можна говорити про цілковитий занепад — упадок, а радше про переміну

¹ Містимо сю статтю як дискусійну, застерігаючи собі голос у сій справі. Ред.

² Einleitung in die Geisteswissenschaften. I. B. Leipzig — Berlin, 1923.

¹ У Спенглера находимо ще часто примінення природописних термінів в історії пр. „Культури є організми.“ „Історія китайської або античної культури — се морфологічна аналогія до малої історії людини, звіряти, дерева або квіту.“ (Untergang des Abendlandes, I, стор. 142.)

старих здобутків у нові, шляхом свіжого допливу нових народів¹.

Коли поставимо поруч себе архітектурні пам'ятники розцвіту римської держави, пр. Пантеон, і порівняємо його з церквою San Vitale в Равенні з VI-го стол., то не можемо говорити про упадок стилю. Протинно, під многими оглядами сей останній перевищає Пантеон. Також і інші приміри промовляють проти всякої історичної конструкторії в дусі: розвою, розцвіту й упадку.

Не будемо довше застановлятися над двома іншими способами толкування історичних прояв, себто впливом даного середовища і поступом. Звернемо увагу тільки на найважливіші заміти.

Коли будемо уважати людину і її історичну активність продуктом обставин, себто продуктом природно-зовнішньої дійсності (дарвінізм), то в такому разі виключаємо її свобідну волю. В таким історичним толкуванню не може бути мови про жадні етичні вартости. Тут згори все диктоване зовнішніми обставинами. В таких поясненнях історичних подій людина сходить до пасивности, прямо до зоологічної пасивности. Те власне, чим людина ріжниться від звіринного животіння, іменно своєю індивідуальною активністю, якою вона витворює історичні вартости, — в такій концепції впливу середовища — сходить до цілком побічних додатків...

А чим є в дійсности сей магічний символ нашого століття, який криється за словом „поступ“?

„Людина схильна уважати кожду зміну за поступ, а при тім забуває, що вона одночасно тратить зі старого. Кождий час уважає себе легко чимось „найвищим“ в історичній цілости, бо він мірить все власними цілями. Мистецька доба оцінює все по мистецьким здобуткам, технічна — по технічним. Ніщо так не сприяє ідеї „поступу“, як почування сили і теперішности, що саме проникає наскрізь наші часи. Одначе такому пониманню людського життя грозить неминуче реакція; зимніший і критичніший спосіб думання знищить не-оден кусник сеї віри в поступ, покаже гамуючі моменти, покаже не-одно як проминаючу появу, котру віра в поступ уважала тревалим законом“ — такими влучними словами характеризує Рудольф Айкен ідею загального поступу².

Загально зібрана в одно еволюційна теорія, особливо в своїм механічним і натуралістичним приложенню, зближує чоловіка до природи, і вяже всі духові прояви з його природно-елементарним існуванням. Ціла історія — се тільки стихійна боротьба за фізичну езістенцію людини, а поступ появляється в найріжнородніших, чисто механічних варіянтах сеї боротьби. „Ціла невпинна праця, цілий труд людини і всього людства, ціла будова культури в її найріжнородніших розгалуженнях, не мали би в таким разі иншого значіння і ціли, як тільки удержувати фізичне існування людини, та дуже ском-

плікованими способами творити се, що звіря осягає богато легше і вигідніше“ — говорить той самий учений.

Тому сей натуралістичний спосіб понимання історії сам в собі містить противорічности і провадить цілий історичний процес до абсурду. Ми бачимо се наглядно в теперішности, в тій теперішности, де наслідком пристрасної боротьби сих двох світоглядів часто, по словам Гете, „Vernunft wird Unsinn, Wohltat Plage“.

Та з сих суперечностей матеріалістичного історизму вириває в острих контурах „новий світогляд“¹, повстають поволі і в тяжких муках родяться не тільки матеріальні, а й духові основи будучих часів. Історія тим богата, що кождий час видає інших людей. І наш час іде на зустріч „новому“ типові людини; вона поволі виборює собі нові духові основи, які уже нині можна назвати реакцією проти історичного матеріалізму.

□ □ □

Яке значіння може мати ся криза історизму для наших відносин? Чи можемо лишати сі кристалізуючіся західно-європейські течії на боці, і йти по давньому шляху? В політиці, культурі і громадському життю?

Ідеї і напрями мають те за собою, що поширюються скорим темпом і створюють зовсім нові умови життя. Маю вражіння, що коли в однім з кардинальних питань нашої теперішности, іменно у відбудові нашої державности, змінимо основно наш дотеперішний погляд, звязаний з минулим і з його недержавно-матеріалістичним світоглядом, тоді не тільки зближимося до висше наведених нових західно-європейських течій, але покладемо дійсні основи під державне життя.

Утерлася гадка в політичній фразеології, що розстрій державно-творчих сил у нас спричинили обставини зовнішнього характера. Повторюється ще до нині серед найріжнородніших кругів громадянства, що наша державність мусила упасти через некорисну, межинародну політичну констеляцію, ту саму, на якій ще недавно наша політика бажала відбудувати страчену самостійність Галичини. Чи тут нема аналогії до того природописного пояснювання історично-політичних подій, що мовляв зовнішні обставини — без внутрішніх творчих сил — рацією якогось механізму створюють організми — як у природі так і в історичному життю?

Тут треба основної ревізії поглядів. Вона мусить бути переведена на основі переміни політичної ідеології. Треба шукати нових основ до створення політично-громадських вартостей.

Історичний світогляд — в противности до чисто природописного — має те за собою, що стоїть у тісній звязи з політично-громадським життям. Історик, який не є політиком, не може бути істориком — казав Г. фон Трайчке — і навпаки. Бо коли людину будемо уважати не тільки вегетативним організмом, а в першій мірі, наслідком її духових прикмет, появою історичною, тоді мусимо до неї підходити з

¹ Хто цікавиться історичним явищем цього процесу, того відсилаю до книжки проф. Допша „Wirtschaftliche und soziale Grundlagen der europäischen Kulturentwicklung“.

² Rudolf Eucken: Geistige Strömungen der Gegenwart. 2. Die Entwicklung. Berlin—Leipzig, 1920. Стр. 227.

¹ Термін „новий“ уживаю тільки для протиставлення. В дійсности сей світогляд такий старий як ціла історія.

історичного становища. А історик дає безчисленні приміри, що людина, оперта на внутрішніх силах організації, в яку вкладає свою незломну волю, енергію, змагання і непохитність характеру, сотворює собі політично-громадський організм — серед і проти найгящих зовнішніх обставин¹. І якраз поширення і поглиблення історичного світогляду та вкорінення історичної традиції можуть дати ті нові основи державної ідеології, без яких серед найкорисніших зовнішніх обставин тривалої державної форми здобути не вдасться.

Історія і історична традиція не є романтикою, що з теперішністю не має спільности; навпаки — ідеологічні основи можуть змінитися і перетворюватися тільки на основі історичного а не матеріалістично-природописного світогляду. Про силу і значіння історичної традиції буде мова на іншому місці.

Др. В. Залозецький

Естонці

(З нагоди 6-ої річниці проголошення самостійности естонської республіки)

ДНЯ 24-го лютого с. р. минає саме шість літ, як на побережжю Балтійського моря в м. Талін (Реваль) естонський уряд і сойм проклямували державну незалежність Естонії. І коли ми лишень по еміграційних центрах „урочисто обходили“ роковини проголошення нашої державности та з'єднання всіх наших земель, нарід естонський на своїй рідній землі, у своїй власній державі радісно святкує 6-ту річницю існування вільної естонської держави...

Сила думок зростається в кожного з нас при цій паралельній згадці. Безліч питань повстає перед нами. Та лишімо відповідь на них до іншого разу та вшануймо краще це свято щасливіших кількома стрічками про них та їх боротьбу, яка для багатьох Українців незнана.

□ □ □

Між Балтійським морем і Пейпус-озером, від Фінської затоки 200—250 км. на південь та на прибережних островах² від найдавніших часів живе нарід естонський, рідний Фінам та Угорцям, який нічого спільного не має з сусідами Слав'янами й Германцями³. Естонські оселі, як більші і менші острови, розкидані далі на півн.-схід до самого Петербургу. Лиш оден мільон числить цей нарід на власній землі⁴ та більш пів-мільона по чужих краях (Росія,

¹ Одною з книг мудрости історичних матеріалістів є твір Англія Бокля (Buckle) „Історія цивілізації“, де історія народів виводиться із стану землі і їхнього відживлювання.

² Естонська Республіка числить над 47.000 кв. км., з того 4000 припадає на острови. Отже Естонія є 7000 кв. км. менша нашої Галичини.

³ Естонська Республіка мала в 1922-ім р. 1.110.538 населення; з того було 91% Естонів, 5,3% Москалів, 1,3% Німців, 0,4% Жидів та 2% інших.

⁴ Естонці належать до мішаної фіно-угорської раси, минуле якої не цілком вияснене. Вони сильні, високі (більш 50% мушци вищі 170 см.), фарба переважно світла; темні зустрічаються у східних околицях.

Сибір, Туркестан, Америка). Відважні мореплавці, фахові рибалки, славні хлібороби та хоробрі вояки — ці Естонці.

Від XII-го століття підпали вони під панування Германських Рицарів і стали майже рабами панів-феодалів. Безпросвітне життя Естонців трохи покращало з початком XVII ст., коли надбалтійські землі перейшли під владу Шведів. Ціле це століття до сьогодні згадують Естонці як „добру шведську годину“... Але... не вдержались полки козачі й шведські під Полтавою... Смутком вкрилася Україна... Впала „Велика Швеція“... Минула „шведська година“ для Естонців... Цар Петро повернув феодалам всі права, що втратили вони під Шведами. — XVIII-е століття й початок XIX-го найстрашніша доба Естонії. Всі спроби повстань карались нещадно добре-озброєними баронами. Року 1819-го засяяло перше проміння: Олександр I дав Естонцям звільнення селян... Це звільнення було, звісно, обмежене; крім права набувати за велику ціну власну землю від поміщиків, нічого особливого не здобули Естонці. Повстання р. 1857-го здавлено дружними зусиллями „вірнопідданих“ Німців й уряду...

Проте, ця доба від 1819-го р. позначена в історії Естонії, як доба великого культурного розвитку й поступу. Оскільки часи до XIX-го в. лишили естонській літературі великі скарби народної поезії — пісень, остільки XIX-ий в. приніс велику для малого народу літературну працю рідною мовою². Естонська література спромоглася здобути признання далеко за межами краю³.

Від 70-их років минулого століття почалася велика культурно-організаційна праця. Сіткою селянських спілок та літературно-співочих товариств вкрилася країна. „Естонський Літературний Союз“ при університеті в Тарту стає центром культурно-національного життя всіх естонських інтелігентів. Коло „Союзу“ купчаться всі ті, хто допоміг народові щасливо перейти добу русифікації кінця мин. століття до 1905-го року. Годі в цій замітці позначити всі ті цікаві менти праці Естонців, яку вони вперто вели протягом більш пів-століття між двома „мечами“ — російського уряду та німецьких баронів. Не забудьмо лишень, що в 1905-ім р. Естонці в повній згоді та контакті з сусідними Лотишами завзято боролися проти винародовлення та далеко випередили всі інші народи російської імперії. „Царська кара“, що прийшла

¹ Плекання співу є одним з головних проявів культурного життя Естонії. Ще до революції 1917-го р. ціла Росія знала про щорічні естонські співочі „олімпіади“ в Тарту (Дорпат). Перед війною знаємо такі свята з участю понад 50.000 співаків. На одному з таких свят багатотисячна товпа учасників з піднесенням співала на знак протесту проти російських утисків (1911) національний гимн *Mu isamaa mu õnn ja rõõm* („Моя батьківщина, моє щастя, моя радість“). Всі стояли з відкритими головами. Сидів губернатор, який перед святом скреслив гимн з програми...

² Мова естонська знана музикальністю, конкурує з мовами італійською й французькою та на міжнародному конкурсі мов р. 1921 в Парижу дістала перше місце; вона znana також важкою граматикою, — має шість коло 20 ріжних відмінків.

³ З письменників найбільш знаний — автор „Калеві-Поєми“ Кройцвальд. Далі йдуть: Лідія Койдула, Г. Суїтс, Марія Ундер, Ед. Вільде, Фр. Туґляс. „Літературно-Науковий Вістник“, здається, р. 1922-го присвятив чималу увагу естонській літературі.

р. 1906, не застрашила Естонців. Частина з них на еміграції, а більшість вдома, далі провадила працю. Кадри інтелігенції росли з кожним днем, як у казці¹.

Всі готувалися... У твердому переконанню, що час волі ще прийде... Світова війна лишила великі рани на тілі народньому. Більш 50% муштин (100% — найкращого віку!) змобілізовано. Над 50.000 не вернуло домів... Але війна й дала Естонцям те, що виправдало себе в роках визвольної боротьби (1918—1920), себто військово-технічну підготовку.

Російська революція не захопила Естонців „непідготованими“ (найбільш улюблене виправдання Українців!). Вже в квітні здобули вони від тимчасового уряду закон про адміністративне об'єднання естонської території² та визнання прав автономії за естонським краєвим соймом. Та сойм недовго мав владу. — Хвилі більшовизму при допомозі салдатської маси заляли всю Естонію. Але кілька місяців сойму були іспитом естонського державництва. Цей іспит Естонці витримали блискуче. Протягом тижнів ціла адміністрація краю перейшла до естонських рук і задержалася аж до німецької окупації 1918. р. Лиш тільки здеморалізовані більшовики залишили Талін, естонський сойм і уряд відновили свої праці. Після коротких вагань, дня 24-го лютого 1918-го року проклямовано незалежну Естонську Республіку.

Саме в той час, коли червоні, користаючи з директорсько-гетьманського двобою, займали наші міста на Лівобережній, рушили „визволителі світу“, на приказ Троцького, через р. Нарову проти Естонської Республіки... Країна тільки звільнялася від Німців. На півдні партизани билися проти „баронського“ генерала фон дер Гольц. Національні частини, що повстали р. 1917 шляхом „естонізації“ частин московської армії, були раніше розігнані Німцями. Здавалося, приходив таки кінець... Але на поміч прийшла „більш як пів-столітня праця“... Національно-свідомі Естонці, коли червона армія підходила до Таліна, лавами рушили на заклик генерала Лайдонера... Братні Фіни післали тисячі добровольців. Все рушило на оборону батьківщини й держави. (Саме в той час пів-мільйонна армія Директорії меншала з кожною годиною, бо війна проти „панів“ кінчилася й треба було боронити Українську Державу...)

24-го лютого 1919-го р., в день першої річниці естонської незалежності, ген. Лайдонер повідомив свій уряд, що на естонській землі немає ні-одного ворога. (Війська Директорії разом із міністерствами панічно „евакуують“ Київ...)

Гарячкова праця охопила всю Естонію. Ворог не лишив своїх замірів. Червоні почали

¹ В теперішній час Естонці мають велику кількість інтелігенції, а головню студуючої молоді. Університет у Тарту рахує над 3000 студентів-Естонців (90% загальної кількості студентів університету). По всіх головних містах Європи студіює багатовідесятків естонської молоді. Взагалі нарід входить у добу гіперпродукції інтелігенції... Кому на серці лежить майбутнє Естонії, задумується над засобами здержання молодих Естонців від вищої освіти...

² Петро Великий добре оцінював силу естонського націоналізму, бо захочав штучний поділ Естонії на дві частини, — південна входила до складу Ливонії, заселеної Лотишами.

позиційну війну. Стотисячна естонська армія протягом більш року відбивала атаки легіонів Бронштайна й тим переконувала його в не-обхідности припинити війну проти вільної Естонії... Року 1920-го, на конференції в Тарту, Москва визнала незалежність Естонської Республіки та прийняла дуже вигідний для Естонців мир. Від того часу не знають Естонці війни та мирно працюють, тримаючи меч коло поясу, щоб у потрібну хвилину дати гідну відсіч східному сусідові¹...

Лишимо на інший раз детальний перегляд ріжних галузів естонського національно-господарчого та політичного життя. Воно дало протягом останніх трьох років найліпші докази, що естонський нарід, хоч він як малий чисельно, має право на самостійне державне життя.

Це право здобуто надзвичайним національно-культурним поступом, а санкціоновано кровю та мечем... Бо „жадне право не дається, а здобувається“!...

Петро Кожевників

Берлін, у лютому 1924.

Сучасна музика в портретах

І. Ріхард Штраус

В біжучому році музичний світ обходив торжественно 60-ті роковини уродин Ріхарда Штрауса. Майже кожде більше місто в західних краях Європи, в якому існує стала оркестра та оперний театр, намагається улаштувати „фестиваль“ в честь Ріхарда Штрауса, або — коли це ізза технічних, матеріяльних чи інших перепон неможливе — бодай один концерт з програмою, зложеним з його творів, або одну, святочну виставу одноі з його опер. І коли одна часть публіки (та навіть фахових музиків) визнає лише „молодого“ Р. Штрауса — себто творця скрипкового концерту і сонати *Ständchen* і т. п. (в найліпшій разі: симфонічної поеми *Tod und Verklärung*, яка для тої части публіки та музиків уявляє собою вершок т. зв. модернізму!); коли знов для других значіння Штрауса лежить передовсім в „Саломе“ чи „Електрі“ — то всі вони в однім все-ж таки погоджуються: що Штраус є одиноким музиком, який означає безпосереднє продовження лінії: Ліст — з одного боку, Вагнер — з другого. І як такого, як духового нащадка тих двох велитнів, тих до-роговказів і провідників у напрямі Краси і Поступу; як одного з тих, що ім дане було зложити на вівтарі жертви в Святині Мистецтва не одно ягня, але гекатомбу, — як такого поважають і поважатимуть Штрауса всі, і ті, яким Бах чи Бетговен являються найбільшими апостолами Музики, і ті, котрі бачуть Месію в Шенбергу чи Стравінскім.

¹ Армія Естонської Республіки кожного часу без великого напруження народніх сил може виставити 120.000 вояків. Служба при війску обовязкова для всіх муштин і тягнеться у піхоті півтора роки, в інших частинах два роки. Старшин виховують війскові школи, які відповідають усім наймодернішим вимогам військової науки. Штабовці підготовлюються на курсах генерального штабу. Підстаршини проходять науку в спеціальній школі. Повітряна флота, морські сили й технічні частини доповнюють людські сили.

Ріхард Штравс уродився 11-го червня 1864-го р. в Мюнхені. Його батько Франц, знаменитий горніст, був членом оркестри придворної опери та професором муз. консерваторії. Музична освіта Ріхарда Штравса почалась рано, вже як чотирилітній хлопець почав вчитися грати на фортеп'яні, як шестилітній — гри на скрипках, а коли незабаром опісля почав проявляти композиторські здібності — чимало скорше він навчився писати ноти чим букви! — почалась і наука композиції. Як син фахового музика, мав Ріхард Штравс нагоду, вже від наймолодших літ, слухати музики в добрім виконанню: будь-то на театральних і концертних пробах, на котрі батько брав його з собою, будь-то в хаті. Само собою, що вражіння, які тоді відносив, слухаючи творів різних композиторів, були дуже наївні та зовсім відмінні від пізніших (пр. опери *Boieldieu* і *Saint-Saëns*'а находив він прекрасними, Вагнера — прямо неможливим!).

Будучи ще в гімназії, виступає Штравс перший раз публично як композитор (в р. 1881): його професор грає в програмі свого концерту струнний квартет Штравса (ор. 2, a-dur), а кілька днів опісля виводить знаменитий диригент Герман Леві з оркестрою муз. академії його першу симфонію d-moll. В тім самім році виходять друком перші композиції Штравса.

Талант молодого композитора починає звертати загальну увагу, його твори, число яких побільшується невпинно, починають виконувати на концертах і поза Мюнхеном: в Дрездені і Відні і т. д., а незабаром і поза Європою: в Нью-Йорку грає фільгармонічна оркестра Штравса другу симфонію f-moll.

Але найважливішою подією з тих часів було для Штравса знаомство з Гансом Бюловом¹. Цей з початку з недовірям ставився до композицій Штравса, в котрому бачив зовсім пересічний талант. Але дальші твори Штравса так змінили думку Бюлова, що він сам починає їх виконувати в своїх славнозвісних концертах з найкращими тодішніми оркестрами: придворною в Майнінгені та фільгармонійною в Берліні. При тій якраз нагоді пізнався Штравс з Бюловом особисто, та своїми незвичайними здібностями — не лише композиторськими, але і капельмайстерськими — зробив на (майже 40 літ старшому від нього) славному мистці таке сильне вражіння, що незабаром опісля, на поручення Бюлова, Штравс був іменованій диригентом придворної оркестри в Майнінгені, на чолі котрої стояв сам Бюлов.

Тепер починається для Штравса нова епоха в його творчості: коли його перші твори стояли під сильним впливом класиків та романтиків, починає він тепер, будучи під безпосереднім впливом Бюлова, зближатись чим раз більше до Вагнера, а передовсім — до Брамса. Але одночасно його твори зраджують чим-раз більше

нових, незнаних ідей, чим-раз більше стремління до нових, незнаних форм.

Але безпосередній вплив Бюлова недовго триває: по році переноситься Штравс на становище диригента опери в Мюнхені і тут входить в його життя особа, яка має рішачий вплив на цілу його дальшу творчість. Цєю людиною був Олександр Ріттер, знаменитий скрипак і талановитий композит, а крім цього і загально високо-освічена людина. Будучи родичем Вагнера та близьким знайомим Ліста, Ріттер „душею і тілом“ належав до них, і ціле своє життя старався поширювати ідеї і гасла ними кинені. Тим самим мусів він ворожо ставитися до Брамса та його громади¹.

Це знаомство з Ріттером спричиняє цілковите відвернення Штравса від Брамса (в наслідок чого почав і Бюлов холодніше ставитися до Штравса як до музики) і дефінітивний перехід у протилежний табор Вагнеріанців і Лістіанців. Підставова гадка творчості Ліста, а саме, що зміст кожного твору рішає і творить форму, — одним словом: т. зв. програмова музика, находить у Штравсі своє продовження і по нинішній день найдосконаліше здійснення.

На становищі диригента опери в Мюнхені, Штравс не почувався добре: його „поступовість“ (яка в його заняттю в театрі проявлялася способом диригування опер, перейнятим від Бюлова) була сіллю в очах консервативної інтендатури опери. Ці театральні обставини примушують Штравса перейти по трьох роках до опери у Ваймарі, де находить відповідне поле до праці, і то не лише як диригент, але й як режисер Вагнерівських опер, котрі інсценізує по планам і бажанням автора.

Його власна творчість не устає ні на хвилю, навіть в часах найбільшої праці в театрі та частих подорожей у Німеччині і за границею, в характері диригента власних і чужих творів. Повстають великі оркестральні твори, симфонічні поеми: *Aus Italien*, *Don Juan*, *Macbeth*, *Tod und Verklärung*; цілий ряд пісень, *Burleske* на фортеп'яні і оркестру і т. д., та одночасно працює до свого першого драматичного твору, опери *Guntram*. В р. 1894-ім веде Штравс прем'єру цієї опери у Ваймарі, однак вона не находить відповідного зрозуміння ні у критики, ні у публики. В рік пізніше трапляє така сама доля цю оперу в Мюнхені, куди тимчасом покликано Штравса на першого диригента. Одночасно (1894-95) став Штравс диригентом Фільгармонічної оркестри в Берліні на її абонементних концертах (як наслідник Бюлова, що помер 1894-го р.) і тим самим входить і назверх в ряди перших тогочасних диригентів. Його твори — з нових: симфонічні поеми *Till Eulenspiegels lustige Streiche*, *Also sprach Zarathustra*, *Don Quixote*, хори і сольо співи з оркестрою і т. д. — поміщують в програмах концертів найбільші диригенти Європи: Нікіш, Вайнгартнер, Вільнер і ин. Його слава збільшується ще з заангажуванням його в р. 1898-ім диригентом королівської опери в Берліні. Тут кінчить композицію нової симфонічної поеми: *Ein*

¹ Hans v. Bülow, ученик Ліста, один з найгеніальніших п'яністів і диригентів, відіграв в другій половині минулого століття незвичайно важну ролу в муз. життю Європи взагалі, а Німеччини спеціально. До його найбільших заслуг треба зачислити ідеальну віддачу творів Бетговена, що головню причинялося до зрозуміння його важких творів: IX-ої симфонії, послідних фортеп'янових сонат і т. д., та прямо фанатичне обстоювання та пропагування творів Брамса.

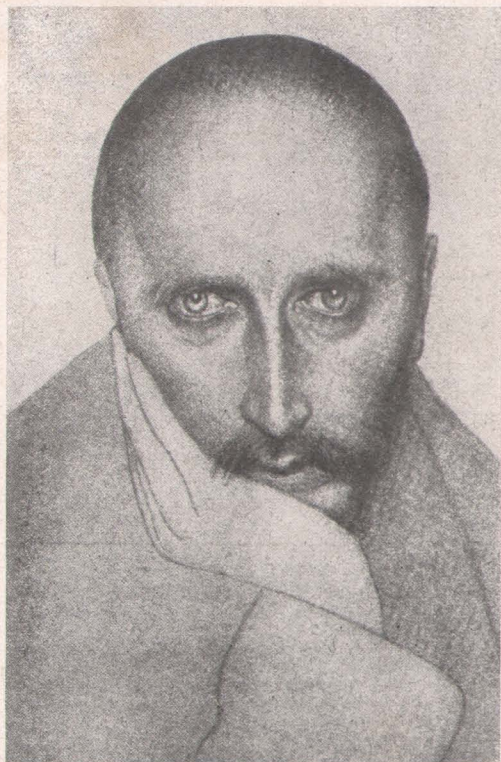
¹ Як відомо, Брамс поклав свій підпис під протест піднесений публично певною групою музиків у р. 1860-ім і звернений проти партії „поступовців“ (музичних, розуміється), на чолі якої стояли Вагнер і Лист.

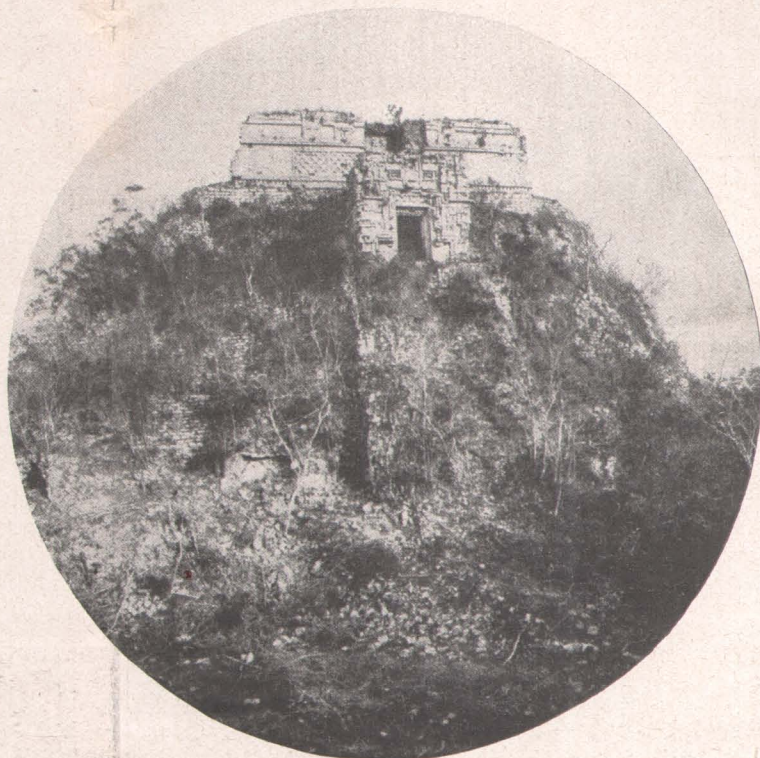
Хоругви синь-жупанного полку ім. Гетьмана Дорошенка сформованого у Вецлярі 1918-го р.

Санковий спорт біля Монреалю (Канада)

Магатма Ганді
провідник індійського національного руху,
випущений недавно з в'язниці.

Пам'ятка середньо-американського будівництва перед Христом.
Будинок магіка в Ухмалі.

Фотографія в середні:

Сучасне єгипетським гієрогліфам середньо-американське (Квірігуа), письмо, яке почато відчитувати. Воно датоване 27-им березня 511 перед Хр.

Фотографія на боці:

Місце гробу фараона Тутанхамена (стрілка показує вхід), тепер закритого єгипетським урядом.

САМОСТІЙНА ЕСТОНІЯ

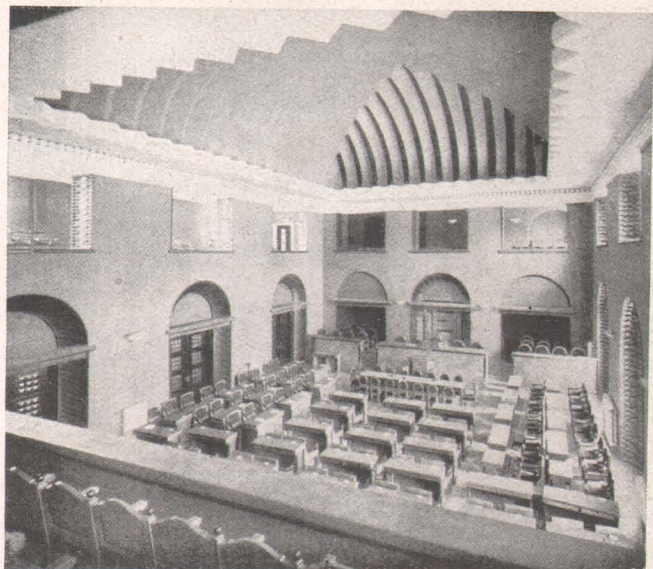
(Див. статтю П. Кожевникова)

Селянське господарство в Естонії

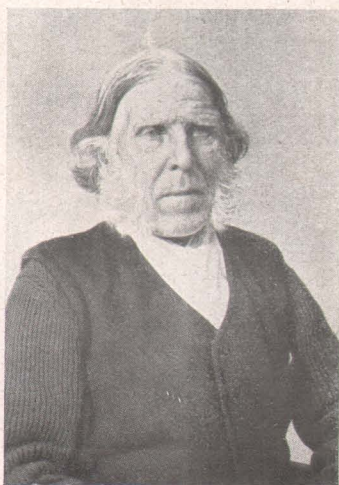
Естонські скавти

Саля засідань естонського парламенту

Водоспад на р. Кейлі

Естонський селянин

К. Лайдонер, начальний командант естонської армії 1918—1919

Старинне народне убрання

Наші артисти

в Німеччині

Heldenleben на композицію опери *Feuersnot*, якої прем'єра відбувається з незвичайним успіхом у р. 1901-ім в Дрездені. Дальші роки приносять чим-раз новіші і геніяльніші твори: симфонію *Domestica* і опери: *Salome* і *Electra*, завдяки котрим станув Штраус відразу на вершині своєї слави, та котрі спопуляризували його ім'я в цілому культурному світі. Побіч матеріальних користей з концертів, на які його запрошують з усіх кінців світу; окрім тантем з вистав своїх опер, котрі в тріумфальному поході переходять всі великі оперні сцени Старого і Нового Світу, — осягає Штраус всякі можливі почести, доступні музикові: багато ордерів і відзначень, докторат філософії *honoris causa*, стає почесним президентом „загального союзу німецьких музиків“, в р. 1908-ім іменованій *Generaldirektor*-ом королівської опери в Берліні — найвищий титул в німецькому музичному світі, — вкінці р. 1918-го вибирають Штрауса президентом товариства *Internationale Gesellschaft für neue Musik*, яке об'єднує всіх сучасних поступових музиків всіх країв. В Берліні творить Штраус: опери *Der Rosenkavalier* і *Die Frau ohne Schatten* (що, як і попередні, мають усюди небувалий, прямо сензаційний, успіх), пантоміну *Die Joseflegende* й „альпейську“ симфонію (*Alpensymphonie*).

В часі світової війни приймає Штраус запропоноване йому становище директора державної (бувшої надвірної) опери у Відні і там же він тепер, не забуваючи, при всіх обов'язках і заняттях, ні на хвилю свого післанництва на землі, творчої праці.

Антін Рудницький

Ще про „Історію Руссовъ“

ІСТОРИЯ РУССОВЪ“ має більше щастя ніж другі історичні пам'ятники. Нею, якось-то особливо піклуються і цікавляться дослідники нашого минулого. Нині має вона вже доволі велику літературу. В останніх роках писали про „Історію Руссовъ“ Е. Онацький („Наше Минувле“) і Д. Дорошенко („Хліборобська Україна“). А все-ж таки питання про авторство цього цікавого пам'ятника остаточно не вирішене. Ім'я Г. Кониського відпало. На його місце прийшов Полетика. Але котрий? Батько Григорій, чи його син Василь, чи може оба вони в купі написали цей патріотичний історичний конспект? Онацький знайшов у музею В. Тарновського лист Н. Кондоїді, близького приятеля Григорія Полетики, але він не багато причинився до висвітлення справи, може й менше ніж відома стаття Горленка „Із історії южнорусск. обществъ начала XIX вѣка“. Тепер М. Горбань на сторінках „Червоного Шляху“ дає декілька нових уваг до питання про автора „Історії Руссовъ“.

В рукописному відділі книгозбірні бувш. київського університету зберігаються недруковані записки Григ. Полетики, про котрих писав Василенко („Київська Старина“ 1894, кн. XI) а М. Горбань читав реферат 1922-го року на засіданню Наук. Досл. Катедри Історії України в Харкові. Перша з цих записок має надпис: „Историческое извѣстіе, на какомъ основаніи Малая Россія была подъ республикою польскою, и на какихъ договорахъ поддалась

россійскимъ царямъ, и патріотическое розсужденіе, какиимъ образомъ можно бы оную нинѣ учредить, чтобъ она полезна могла быть россійскому государству безъ нарушенія правъ ея и вольностей.“ На сю тему явилася ціла низка всляких записок українського панства, котре силкувалося доказати свої права на „благородное дворянство“. (Гляди розвідка Д. П. Мілера „Очерки із ист. и юрид. быта Стар. Малороссіи“ у „Київск. Стар.“ 1897, 1—4.) Поміж тими записками є також „Записка о началѣ, происхожденіи и достояніи малор. дворянства“ Василя Полетики, маршала Роменського повіту, Григорієвого сина („Київск. Стар.“ 1893, I). М. Горбань зіставляє і порівнює обі ці записки, себто Григорія Полетики і його сина Василя і просліджує взаємини обох публіцистів, батька й сина. Виходить, що син переповідає гадки свого батька, або прямо переписує їх, иноді слово-в-слово. Він користується роботою батька, не виявляючи ні власної гадки, ні окремої історичної ерудиції.

На тій підставі М. Горбань робить висновок, що Василь Полетика не написав „Історії Руссовъ“ і не був її співавтором, а коли вона й пройшла через його руки, то тільки як крізь руки редактора, який не міг внести великих змін в працю свого батька.

Безперечно уваги М. Горбаня на тему авторства „Історії-і Руссовъ“ дуже цінні. Вони велять вірити, що „Історію“ написав дійсно Григорій Полетика, а не його син Василь а все-ж таки, — питання редакційної праці остається відкритим. Чи якраз не треба покласти на відповідальність редактора, коли не всіх, так спорої пайки усяких тих помилок, котрими грішить „Історія Руссовъ?“ Це питання могло би бути раз на все вирішене, щойно тоді, коли б була спромога прослідити рукопис Григорія Полетики.

Б. Л.

Розкопки в старому Біблос

У звязку з дотеперішніми розкопками в Сирії слід згадати про найновіші розсліди, пороблені відомим етнологом проф. Пієром Монте в старому Біблосі.

Проф. Монте віднайшов у Біблосі останки одної сирійської й одної єгипетської святині й великий запас амулетів, ваз і статуї богів з часів староегипетського королівства. Монте вдалося відкрити в скелі старий гріб з величезним саркофагом, у якому знайдено обсидіанову вазу з іменами єгипетського короля Аменемфата III, що панував в Єгипті від 1850—1800р. перед Хр. В трьох дальших гробах Монте віднайшов старі написи в єгипетських гієрогліфах пороблені менш-більш три століття перед запровадженням клинового письма у Фенікії. *З. К.*

ВИБОРИ — се що менше здібні, менше компетентні мають визначати найздібніших, найкомпетентніших. *(Валюа)*

ЗАКОРДОННА ПОЛІТИКА. Народи — як діти; їх легко перекопати, що вести закордонну політику належить до суверенности. *(X)*

Літературно-наукова хроніка

Прототип Гамлета

ПРЕДМЕТ для своєї драми „Гамлет“ узяв Шекспір з англійського перекладу „Трагічних історій“ Француза Бельфорета, якому знов для описаної ним історії послужив жерелом твір данського історика XII-го віку і писаря єпископа Абсалона — Саксо Граматікуса. У цього представлений Гамлет як легендарний герой скандинавської мітології. Жив він десь коло 500-го року перед Хр. Морський розбишак і славний мореплавець Горвенділле, що панував над Ютландією, убив в двоюбою данського короля Коллеру та одружився з тогоч жінкою, дочкою короля Рорика, Гератою. З цього подружжя походив Гамлет. Горвенділле убив з заздрости його брат Фенгон і оженився з його жінкою. Гамлет, що був свідком сього братовбивства, побоювався, що його, знаючого сю тайну, захотять згладити зі світа. Щоб не виглядати небезпечним, він почав прикидатися божевільним, відокремився від людей та став вести цілком звіряче життя. Деякі дворяне підозрівали його, що він удає, та хотіли підійти його, підводячи йому гарну жінчину. Вони сподівалися, що він закохається у неї та в надмірі почувань зрадить свою тайну. Гамлет не дав себе ошукати і другим разом, коли спеціальний шпion, що сховався під ліжком його матері, хотів підслухати розмову Гамлета з нею, Гамлет удав, що його навистив приступ божевілля і в цім приступі заколов він мечем шпіона. Однак король Фенгон не міг позбутись недобіра до Гамлета та вислав його з двома вірними дворянами з тайною місією до англійського короля. В листі до короля просив Фенгон убити Гамлета. Гамлетові пошастило дістати сей лист в свої руки та в місце свого імени написати назвища обох дворян. Їх убито, а Гамлета приймив король незвичайно сердечно, дав йому певну кількість золота, а крім цього віддав за нього свою дочку. Повернувши до Фенгона, застав Гамлет цілий двір при бенкеті з нагоди його смерті. Улаштувавши між зібраними кроваву купіль, убив він свого вітчима та, ставши сам королем, поїхав до Англії за англійською королювню. Це не перешкодило йому закінчити друге подружжя з шотландською королевою. Англійський король, обурений за нанесення сорому його дочці, виповів Гамлетові війну, з якої цей останній вийшов побідником. Повернувши до Данії, він згинув з рук наслідника короля Рорика.

Вечір української літератури

В АВДИТОРІЇ київської Академії Наук відбувся в січні „Перший вечір української літератури“. Читали свої твори Рильський, Зеров, Осьмачка, Казка, Бен, Підмогильний. Рильський читав з більших річей свою поему „Чумаки“. Імпульс до цієї поеми, в якій змальоване давнє українське чумацтво, дали йому слова Шіллера: „Прекрасне в пісні те, що вмерло у житті“. Підмогильний дав оповідання „Іван Босий“, у якому змалював пророка з голодного року. Осьмачка читав поему „Наша легенда“. Інші автори читали дрібніші річі. Офіційльний дописувач харківських „Вістей“ пише про всіх авторів з насмішливим невдоволенням, що вони „по свійському“ відчують сучасність...

Вечір української культури

В КЛЮБІ харківського університету ім. Артема відбувся на початку січня „Вечір української культури“ в присутності поверх 500 учасників. У вечорі взяли участь три літературні творчі товариства „Гарт“, „Плуг“, і колектив театру ім. І. Франка. Перед читанням творів Блакитний виголосив промову, в якій, пояснюючи завдання і ціль таких вечорів, сказав м. и. так: „Ми живемо в селянській країні, країні, де дрібно-буржуазне господарство дуже сильне. Нас від остаточної переменої комунізму відділює не малий час. За цей час нам потрібно керувати державою, винаходити споріднені з нами елементи і давати трудящим масам усе, що їм потрібно. І в першу чергу мусимо взятися до творення культури на мові тридцяти мільонів українського селянства і робітництва. Мусимо це робити навіть тоді, коли ми не мали тут

ніякісінської спадщини. Бо коли не ми ці цінности дамо, коли в культурну роботу на українській мові не вкладаємо свого змісту — українська культура буде створена, але суспільний зміст її буде інший.“ — На тому вечорі читали свої твори м. и.: В. Сосюра, „лірик пролетарської культури“, читав свою поему „Нальотчиця“; Йогансен, „поет-філософ“, утопічну поему „Комуна“; Панч, „письменник сучасного села“, оповідання „Зелена трясовина“; В. Поліщук вірші „Поступ“ і „Пацанок“; Гр. Коляда — вірші „Демонстрація“ і поему „Крізь сизий дим“; Романовська — вірші „Червоним маком“; П. Тичина — „Перше травня на Великдень“; М. Хвильовий читав новелю „Свиня“; А. Панів „З кавказьких вражін“; І. Шевченко „Дніпрові пороги“; В. Еллан „Червоний напис“. На кінці О. Вишня читав свої фейлетони з циклу „Вишневих усмішок сільських“, „Головполітосвіта“, „Профос“, і „Підмолочування“. Франківці відіграли 2-ий акт пєси „Фуенте-Овехуна“. Після виступів була дискусія.

Академія Гонкур у Мадриді

СЛАВНИЙ еспанський письменник Бласко Ібанез, повернувши з подорожі по світу, має заснувати в Мадриді романову академію, на зразок париської Академії Гонкур. Вона буде складатися з п'яти письменників, обов'язком яких буде щорічно вінчати найкращу повість надгородою 20.000 пезетів. Формального конкурсу з присиланням творів і оголошень не буде, а тільки самі члени слідитимуть усі новости на полі книжкової продукції. Вони самі виберуть собі голову і признають премію, без огляду на школу і напрям, найліпшому романові. Сам основник, Б. Ібанез, не матиме жадного впливу на їхні рішення.

Славянська етнографія

ПЕРШИЙ ЗІЗД славянських географів і етнографів у Празі 1924. За ініціативою білгородського професора географії Цвіїча скликається цього року до Праги перший зїзд славянських географів і етнографів. У Празі зорганізувався уже місцевий комітет зїзду, на чолі котрого стоїть проф. Ю. Полівка. Завданням зїзду буде подати в загальних нарисах образ цього, що досі зроблено на полі славянської географії та етнографії, а також виказати, яку участь має славянська географія й етнографія в загальному розвитку тих наук.

Музична хроніка

ПО УКРАЇНІ подорожує тепер з гастролем українська оперна співачка Марія Шекун-Коломийченко. Артистка ставить собі метою не тільки познайомити українську провінцію з національною та світовою музикою, але також зібрати матеріяли для нової української опери. Д-ка Шекун познайомилася підчас своєї подорожі з ріжними українськими композиторами, що проживають по провінціональних закутинах, а також зі співаками й перекладачами, які могли би стати в пригоді при заснуванні української опери. Дехто з цих людей працює вже давно над утворенням оригінального українського оперного репертуару та над перекладами опер. По відомостям артистки є до тепер вже 19 майже готових до вистави опер, а саме: „Міньон“, „Тангайзер“, „Сільська честь“, „Севільський цирюльник“, „Казка про царя Салтана“, „Кармен“, „Фавст“, „Князь Ігор“, „Гофманові казки“, „Сорочинський ярмарок“, „Черевички“, „Галька“, „Шакунталя“, „Тарас Бульба“, „Мазепа“ і ин.

КУРС ІСТОРИЇ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ. В минулім академічнім році зорганізовано на Етнографічнім відділі Київського Археологічного Інституту курс української музики. Елементарну теорію музики викладав по українськи проф. Київської Консерваторії С. Вільконський, а після нього К. Квітка перевів більший курс історії української музики.

При цій нагоді слід згадати, що на прикінці акад. року 1922/23 зорганізовано при Київській Консерваторії окремий музично-науковий факультет, на якого чолі стоїть акад. Ф. Шміт.

Берлінська хроніка

МІЖНАРОДНЯ МАНІФЕСТАЦІЯ проти мирових трактатів та в обороні покривджених ними націй, скликана міжнародним комітетом, де в склад представників 25-ти націй (Персії, Іспанії, Голандії, Туреччини, Японії, Швейцарії, Китаю, Угорщини, України, Португалії, Данії, Норвегії, Венеції, Швеції, Фінляндії, Італії, Болгарії, Чиле, Естонії, Іватемалі, Злучених Держав Америки, Англії й Панами) входили такі визначні особи як Карін Міхаеліс від Данії і Радославов від Болгарії, зібрала в суботу 16-го лютого 1924 в новій авлі університету в Берліні безліч німецької публіки. Не бракувало теж осіб з німецького й чужого дипломатичного, наукового й мистецького світа.

Перший забрав слово ректор університету проф. Рете, пригадуючи, що як раз 10 літ тому в цій самій салі зібрались представники науки всього світа, щоб віддати належну пошану німецькій культурі й науці, між ними був теж славний французький математик Пуанкаре (що за дивний збіг імен!), який виголосив промову за єднанням усіх націй, щоб уможливити успішніший розвій культури й науки. А нині? Німців побили, видерли їм зброю... остала лиш їм їх національна гордість і віра в слушність їхньої справи. Велика кількість чужинців співчуває нинішньому лихоліттю Німеччини. Вони знають, що з упадком німецької культури, упаде культура цілого світа, і тому він, як учений, витає їх в сій салі та бажає, щоб відгомін нинішньої маніфестації рознісся широко по світі.

Вслід за тим, представники поодиноких націй вказували на ці нещастя, які привели за собою усі мирові трактати останніх років. Замість бути справжніми трактатами рівних з рівними, вони стали диктатами побідників побідженим; замість принести так довго очіканий людством мир, стали зародками нових і жорстоких воєн, через те, що не додержуючись права про самовизначення народів, віддали на погалу одні нації іншим; замість сприяти розвитку культури, руйнують і ті культурні надбання, що остались досі; замість задоволити усіх, задержали старий поділ людскости на два табори: експлуатованих і експлуатованих. Тому в ім'я дійсного мира, в ім'я справедливости, в ім'я дальшого існування культури, зібрані представники вищезгаданих націй домагаються негайної ревізії усіх трактатів у користь покривджених.

З незвичайним одушевленням заслухали присутні палкі слова проф. Гарнака, який, звертаючись до молоді, вказав їй ці провідні думки, які вона повинна перевести в діло. Змалку повинна молодь присвоювати ідеал справедливости, яка є однією підставою справдішнього мира; ніколи не давати опанувати себе жадобою влади над другим, ніколи не робити легкодушних кроків в громадянській діяльності ради власної зарозумілости й задоволення свого егоїзму. А попри те все молодь мусить пам'ятати на те, що вона в першій мірі належить своїй батьківщині. Дбаючи про добро рідного краю, вона дбає про складову частину людскости, а тим самим про саму людскість.

На кінець ухвалено відповідні резолюції, представлені проф. Ч. Е. Стангерландом з Америки. А. Л.

Листування

Як це пояснити?

(З листу в редакцію Літопису)

ЗДАВАЛОСЬ би, що в той час, де радянська влада взялась, по її заявам, так широко до переведення в життя українізації в усіх її ділянках, так адміністративній, як і шкільній, що хоч кожна книжка, призначена для школи, буде друкуватись українською мовою, головню-ж шкільні підручники. Тим часом ми бачимо щось противного. Українське Державне Видавництво видавало й видає далі підручники для вищих шкіл тільки по-російськи, і то дивно, що навіть у тім випадку, коли автори підручників виявляють охоту друкувати їх в українській мові. Так от сталося з підручником по вищій математиці акад. Д. Граве, знаного прихильника української науки, колишнього члена Українського Наукового

Товариства в Києві, тепер члена Української Академії Наук, і його підручник видано оце недавно на російській мові. Так само у відношенню до підручників приготованих для вищої школи на українській мові ріжними професорами. Нам наприклад відомо про ряд праць в українській мові професорів Укр. Медичного Інституту в Києві, які вже два або й три роки чекають з надрукуванням їх праць. Держвидат одначе не спішиться, не гляючи на се, що підручників не то українських, але навіть російських по тим спеціальностям нема, і що вони до-зарізу для науки потрібні. Так от у проф. Плоникова лежить вже третій рік недрукована оригінальна праця по неорганічній хемії, у проф. О. Пучківського підручник по хворобам горла, уха, носа, у проф. П. Кучеренка підручник по патологічній анатомії, у проф. В. Підгасцького праці по фізичній культурі, у проф. Данилевича та О. Гермайзе по історії і т. д. і т. д. Вичислити усі їх неможливо. Невже далі думає держава годувати нас дрібною брошурою та агітаційною макулятурою, а все більш поважне буде видаватись і надалі російською мовою, і то навіть з шовіністично русотяпським напрямком? А чи не моглиб звернути увагу на ці випрацьовані твори закордонні видавці і там може змогли би випустити їх у світ, а то шкода тільки стільки вкладеної енергії наших наукових робітників. Л. Е.

Огляд часописів

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК, 1924, річник XXIII, кн. 1, за січень. Белетристична частина заступлена віршами П. Карманського, А. Падоліста, Л. Жабю-Потаповича й С. Куліківної, оповіданнями П. Франка (Perla de Amerika) і словінського автора І. Цанкара (Петро Ковало) та продовженням перекладної повісті Пера Бенуа: Шлях велитнів.

Петро Чижевський дає початок интересних записок про земельні відносини в одній українській наддніпрянській громаді, яку один землевласник відкупив від Німців і розділив між 50 малоземельних селян. О. Назарук містить першу частину своїх споминів із подорожи до мармонського містечка Кадстон у полудневій Альберті в Канаді й описує детально „святиню Мармонів“.

Д. Д. розглядає „агонію одної доктрини“, лібералізму. Автор дає ряд виписок із сучасної європейської преси ріжних напрямків, від найлівішої до найправішої, в яких стверджується більш або менш рішучо цілковитий упадок лібералізму. Бельгієць Дімон-Вільден стверджує „нездатність парламентарно-ліберальної держави розв'язати проблеми, що зробила війна“, й „заник ліберальної доктрини в цілім світі“. Ліберальна „Nation Belge“ сама признається, що „лібералізм хорий і сліпий той ліберал, що того не бачить“. Ліберальний парламентаризм тільки спиняє розвиток таких держав, як Югославія, Чехославакія і Польща, а в становищу тих країн знаходиться менше-більше ціла Європа. Свідомість кризи лібералізму здобуває терен попри Бельгію і Францію також в Англії, як це бачимо нпр. із статей Лойда Джорджа (переклад у „Заграві“ ч. 14), Буттера Осгіна й соціалістки п-ні Сноуден, яка між иншим висловлює такі гадки: „Одним з найсумніших наслідків минулої європейської війни є ослаблення віри в політичну демократію у людей, яких вона найбільше обходить... Незаперечним лишається факт великої ваги, що політичній машинерії парламентаризму грозить небезпека бути викинутою на смітник, бо її уважається за заржавілу і нездібну до ужиття... Ворогом демократії став і Моріс Метерлінк, і Кнут Гамсун. Положення в Італії і Іспанії відоме. Повна нездібність парламентаризму виявляється в Німеччині.“

Д. Д. розглядає після цього вплив лібералізму на занепад нашої політичної думки й невдачу наших політичних змагань. Лібералізм із своєю атрофією інстинкту панування, із вічним відкиданням „насилства“ й безнастанними „гуманністю“ та „єдиними фронтами“, із сталими фікціями „людськості“, ідеалами „без хлопа й пана“, відкиданням т. зв. „шовінізму“ й відомим громадським голосуванням довів нас до цілковитої поразки й повного упадку. Із цього може нас подвигнути лише „повне й безповоротне виречення ліберально-демократичної доктрини“, лише український „фашизм“.

Вкінці слід згадати некролог І. Липи, написаний Вол. Дорошенком, і обширну рецензію Ф. Колесси на розвідку К. Квітки: М. Лисенко як збирач народних пісень. К.

VOX STUDENTIUM. Tribune Libre des Etudiants. Open Forum for Students. Ein Forum für Studenten. Vol. 1. No. 5. January 1924.

Всесвітня студентська конференція в м. Парад на Угорщині, що відбулася в м. червні м. р., між иншим ухвалила, як директиву до майбутньої праці „Европейської Студентської Помочі Всесвітнього Християнського Студентського Союзу“, видавати друкований орган. Завданням того органу повинно бути надполітичне інформування про життя різних народів та головню студентства різних країн. Вже в м. липні м. р. з'явився Vox Studentium. Vol. 1, Special Number, присвячений виключно згаданій конференції. Саме тепер вийшло ч. 5. Воно втішить кожного Українця матеріалом про Україну й Українців. На цілу заголовну сторінку репродуковано дуже характерний образ старого селянина-Українця з підписом внизу: Paysan ukrainien, A Ukrainian Peasant, Ukrainischer Bauer. На сторінці другій в замітці „The Ukraine“ редакція зазначає, що радо приймає інформативні дописи про народи й держави та, що в цьому числі французькою мовою міститься допис про Україну. Під наголовком Les Ukrainiens, leur Origine et Culture вміщено на двох сторінках (5 і 6) конспективний допис без підпису (безумовно Українця) про географію, головні історичні періоди, культуру й господарство України... „Нарід український вірить у своє прийдешнє, що дасть йому волю та сповнення надій“ — кінчиться допис.

В дописові вміщено три гарні образки: „Церква“ (здається, на Буковині), „Хата“ й „Українська родина“. П. К.

THE SLAVONIC REVIEW. A survey of the slavonic peoples, their history, economics philology and literature. Vol. II. No. 5. December 1923. VIII + 225 + 464. Отсеїт п'ятий зшиток (240 сторінок!) „Славянського Огляду“, видаваною Школою Славянських Наук у King's College Лондонського Університету, під редакцією Б. Пареса, Р. В. Сетона-Вотсона і Г. Вілліамса, містить ось-які статті й матеріали: Селянське питання і російська революція — В. Махлакова. Ліберальний рух у Росії (1891—1917) — Ф. Родичева. Німецька середньовічна експанзія і повстання Австрії — Дж. В. Томсона. Марксизм і югославянське питання — Г. Венделя. Виховання у Словачці — А. Штефанека. Централізм й автономія в Югославії — Ф. Шуклає. Умови української незалежності — В. Панейка. Філософія В. Солов'єва — Н. Лосського. Станіслав Виспянський — С. Сребрного. Сибірський пустинник, Ф. Кузьмич — А. Куломжана. Поганські останки в румунських фольклорі — М. Бези. Син старого Антона — оповідання Ів. Тавчара (словін.). Поезії — Пушкина, Квапіла (чес.), Краска (словац.), Махара (чес.), Лермонтова, Тютчева (рос.). Некрологи: А. Стамболіський, Ст. Протич, В. Ягіч, Л. Леже, Дж. Поллен. Хроніка. Економічні замітки. Огляди. Бібліографія. Адрес видавництва: King's College, Strand, London W. C. 2.

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ“, пройшовши шлях від першого до сегомо числа, дуже й дуже змінився, і треба сказати — в користь. Число 6—7 багате змістом. На гарне письменство віддано 80 сторінок, на науку, критику й рецензії поверх 100, а на хроніку, бібліографію й листування 60. Останній відділ здебільшого друкований петітом, у два стовпці.

У гарнім письменстві є вірші, оповідання і театральна пєса на три дії „Артистка без ролів“ Чередниченка. З віршів, Тичини „Плач Ярославни“ має дуже гарний початок, але цілість не видержана в тоні і поспута такими римами як: „степом-ценом, титани-літани (?), літана-вкраїтана (?)" тощо. Гарний віршик М. Драй-Хмари „Осінь“. Вірш Панова „Тіфліс вночі“ має гарну кінцеву строфу. Поема Сосюри „Віра“ виявляє немалої міри цінности поетичні. Хоткевич дальше друкує свої „Гуцульські образки“, у відомій етнографічно-анекдотичній манєрі. В них видно дар помічування побуту і вдачі Гуцулів.

З науково-інформаційних праць гідні уваги Хоменка „Національний склад населення України по новіших даних“, заснований на багатім статистичнім матеріалі. Дуже гарна студія Козицького про Сте-

пенка, пінні недруковані листи Лесі Українки. Цікава розвідка Доленга про взаємини між Києвом та Харковом.

Хроніка й бібліографія дуже богата і дає живий образ культурного руху на Радянській Україні під теперішню пору. Б. Л.

ВІДОМИЙ ЖУРНАЛ „Literarisches Zentralblatt“ обходив тепер 75-ліття. Його заснував 1. X. 1850 року липський германіст Фридрих Царнке й потрапив зробити його найповажнішим органом такого роду та зібрати найкращих співробітників (як браття Гріми, М. Гаупт, Момзен, Рошер, Фехнер, Фонтан, Фрайтаг, Гарнак, Лоце, Зімрок, Трайчке, Вайц, А. Бартельс і т. д.). Починаючи від 1924 р. „L. Z.“ зв'язаний редакційно з липською бібліотекою „Deutsche Bücherei“ й виходитиме що місяця під редакцією д-ра Е. Царнке й д-ра В. Фрельса та при сталій співучасті яких 25 учених. „L. Z.“ міститиме крім критичних статей і рецензій докладну фахову бібліографію, список рецензій по інших журналах, а також вісти про наукову діяльність учених та всіляких наукових інституцій. З. К.

ИСТОРИКЪ И СОВРЕМЕННОСТЬ, 1924, V. К. М. Марченко, Политика Россия въ вопросѣ объ аннексії Босніи и Герцеговини. Морисъ Палеологъ, Императорская Россия въ эпоху великой войны (Прод.). Д. И. Дорошенко, Война и революція на Украинѣ (Оконч.). Г. И. Неосильвестръ, Агонія сѣверо-западной арміи.

Надіслані книжки й журнали

(Редакція просить Редакції й Видавництва прислати свої публікації до рецензії)

„Український Театр“, видання Книгарні Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові:

- ч. 9. Л. МАНЬКО. Несчасне кохання. Народня драма на 5 дій зі співами і танцями. Львів, 1923.
- ч. 10. Г. КВІТКА. Сватання на Гончарівці. Українська опера в 3 діях. Львів, 1923.
- ч. 11. МИКОЛА КУРЦЕБА. Свідки. Жарт на 1 дію. Львів, 1923.
- ч. 12. ІВ. ТОБІЛЕВИЧ (Карпенко-Карий). Розумний і дурень. Комедія на 5 дій. Львів, 1923.
- ч. 13. М. КРОПИВНИЦЬКИЙ. Пошилися у дурні. Жарт на 3 дії. Львів, 1923.

Наш образковий додаток

СИМ разом, окрім ілюстрацій до статті про Естонців, подаємо портрети з українського співацького світа за кордоном: 1) Модеста Менцінського, Kammersänger-а і першого тенора міської опери в Гельні н/Р., у його вагнерівських креаціях; 2) Ієні Гушалевичівни, сопрана при державній опері в Берліні, дочки відомого у своїм часі тенора пок. Євгена Гушалевича, внучки галицького поета Івана Г., та учениці своєї матері Kammersängerin-и Аліси Гушалевич. — При сій нагоді просимо у наших читачок вибачення за друкарську помилку — переставку підписів під зразками мод у 7-ім зшитку; їх легко поправити змінюючи порядкові числа.

РЕДАКЦІЯ „Літопису“ прохає шан. Співробітників доставляти матеріал писаний або дуже чітко рукою або машинкою; інакше поява мусить опізнюватися. Причина ясна: наші друкарські складачі не знають української мови.

День за днем по світу

(14—20-го лютого 1924)

14. Експозе мін. зак. спр. Замоїського про польську політику.
16. Чергова Балтійська конференція в Варшаві. — Визнання Совітів Норвегією. — Страйк докових робітників в Англії.
17. Соймові вибори у Мекленбургу. Перемога правих партій.
18. Кінець диктатури Кара в Баварії.

З болмарських поетів

Хайдушка пісня

ДЕНЬ денюю — кутица потайні
 Ніч ночую — путица незнайні.
 Ні то тата, ні то мами!
 Татечка, що лає,
 Мама, що ридає.
 Леле моя,
 Пірін полонина!
 Гей, чорнії
 Царіградські вина!

□

Ворога бю — гей, міра за міру;
 З добрим добрий — гей, віра за віру!
 Ні то брата, ні сестриці!
 Брата, що радіє,
 Сестри, що жаліє.
 Леле моя,
 Ти шабльо шаленна!
 Гей, горілка
 Одрінська огненна.

□

Бог богує — хай собі богує:
 Цар царує — чи-ж віки царує?
 Ні то любки, перших чарів,
 Щоб мене чекала,
 Щоб слізюньки ляляла...
 Леле моя,
 Грімка рушничино!
 Гей, струнка
 Солунська дівчино!

Яворов

ПЕРША рана — з рушниці-боївки,
 Друга рана — од шаблі-січівки,
 Третя рана — од зубів дівчини...
 Перша рана горить, заживеться,
 Друга рана болить, заростеться,
 А од третьої юнак загине...

К. Христов

Море

ЯК у темні морські глибочини
 Безліч кораблів злягло незнатних,
 Так в душі моїй в безднах потайних
 Излягли надій і мрій моїх руїни.
 І ніякий погляд не добеться
 До останків тих у глибочини,
 Тільки часом з них пісня прорветься
 Й знову тиша над ними почине...

Переклав М. Мандрика

И. Вазов

З тихих драм великого міста

3. Співачка

КАВАРНЯ.

В днину ніхто до неї не заходить.
 Крісла на столах до гори ногами
 стоять, мов якісь акробати. Зігнута бабуся
 долівку мис, поміж столами тиняється, як тинь.
 Недогарки сигар для свого мужа збірає.

Що лиш у вечір каварня оживає, ніби їй
 встрикнули морфіну.

Вікна блищать, двері раз-у-раз відчиняються,
 електричні вентилятори гудуть.

В годині восьмій починається кабаре.

Дві скрипки, бас, флет і фортепян. За
 фортепяном бубон, литаври, тріангель. Не
 велика, та голосна оркестра.

Оркестра — це живчик каварні.

Перша скрипка у фракі. Білий, накрохмалений
 перед, блискучий ковнір, остроносі лякери.

Перша скрипка, це серце оркестри.

Вона їй темпо вливає, темпо й темперамент.
 Оркестрі і цілій каварні.

На першій скрипці молодий скрипак грає.
 Стрункий, буйна чуприна, гарно різблений
 профіль. Скрипка і він одно. Головою такт
 дає, очима кудись далеко літає. Ніби він тільки
 тілом тут, а думками хто зна, де він думками,
 може в концертній салі, там де оплески, вінки,
 де слава...

Заведені надії...

— Розстатися? — Га, що-ж! Нехай і так
 буде.

Не плач. На другій вулиці на тебе другий
 жде. —

Салія підхоплює рефрен і в каварні витворює
 настрій. Кельнер! — кава. Кельнер —
 пиво! Кельнер для мене спис вин. Кельнер,
 кельнер, кельнер...

Конференсіє, теж у фракі, вітає шановних
 гостей.

Пояснює програму вечера і захвалює ар-
 тистів.

Коли всміхається — в устах блищать золоті
 зуби; коли голову поверне — в очі блищать
 монокель.

Тут дотеп кине, а там грубий жарт, одну
 ногу з сальону, другу з вулиці приніс. Такі
 тепер часи.

— Це воду той, хто пив колись шампан,

Були панами ви, а нині Рафке пан. —

„Наш Рафке, наш Рафке, а нині Рафке пан!“

Половина гостей це ті самі Рафке, з котрих
 насміхається пісня, — та вони вдають, ніби то
 не про них мова.

Грають комедію. Цілий світ це оден театр
 і то не перворядний. Порівнання теж старе,
 як — театр.

Що нині нового? Хиба нові богачі. Тай ті
 за декілька літ постаріються і перейдуть до
 аристократії.

„Так було все і так буде,
 Грядущий хам гряде.“

„Ах де-ж він де? Він всюди і нігде, —
 грядущий хам гряде.“ Салія знов підхоплює
 рефрен і так цілий вечір.

Через невеличку естраду пересувається оперний співак, придворна балерина, челіст, що лівою рукою грає, свистун, ша на пальцях цілу „Богему“ свище, і силач, що своєю жінкою як мячем грається. Він нею тут, а вона ним у хаті.

Наближається північ. По салі снуються тютюновий дим, деякі уста позіхають. Деякі пари розмріяно дивляться на себе. Ніби побачили себе у перше.

„Там — там!“ і на естраду вбігає конференсіє.

„А тепер, ласкаві пані і панове, десер. Справжній десер по вечері. Не яблуко тирольське і не сочиста грушка, а найвишнійша сливочка, така знаєте з пушком. Що вам багато казати, побачите й почувте сами. Отже прошу!“

По східцях ступає дівчина літ може 18. Суконка під шию, рукави по лікті, волосся у віночок. Ні квіток, ні брилянтів, рухи здержливі, погляд понад голови розбавлених людей. Не дбає, що про неї скажуть, чи будуть плескати в долоні, чи ні.

Прийшла, бо мусить, і співає, бо треба. Як вернеться, не принесе ні одного слова, ні одного руху, ні одного гримасу уст і погляду очий, які біжать до неї.

Все те струсне з себе, як порох з подорожнього плаща.

Перша скрипка дає знак, оркестра грає вступ. Скрипач і скрипка одно. І очі його не втікають кудись у далечинь. Тепер він і тілом і душею в цій салі.

Молода співачка співає:

— Приснився мені сад вишневий,
Приснилася ніч, повна зір,
Приснився потік хрусталевий.
Гора, а на ній старий двір.
Приснився потік хрусталевий,
Гора, а на ній старий двір.

Приснилися предків портрети,
І гарний, розмріяний паж.
Збудилася, — хлопче мій! Де ти?
Де сон мій?... Це був лиш міраж.
Збудилася, — хлопче мій, де ти?
Де сон мій?... Це був лиш міраж.

Звичайні слова і музика теж невибаглива. Але як вона тую пісню співала! Я ніколи не чув такого співу. Шумів потік, на горі стояв двір, дивилися портрети зі старих позолочених рам, а біля вікна стояв гарний, задуманий паж. Все в місячній промінню, в розмріяній, невисловленій тузі, в тузі що за серце бере. Так можна тільки серцем співати. Це не пісня була, а якийсь музичний сон.

І снилася вона мені цілу ніч, — тая пісня. І цілий день ходила за мною. Співали її образи в моїй хаті і книжки на полицях і білий папір, на котрім я хотів писати, і квітки в міськім огороді. Тая пісня не давала мені спокою.

Ще раз, ще раз послухати її.

І на другий день я знов побіг до тої каварні. Але пізно, щоб не чути свистання „Богемі“ і не бачити силача, що жінкою, як мячем підкидає, тільки її, — її одну.

По каварні снувалися хмари тютюнового диму, позіхали уста, деякі пари розмріяно дивилися на себе, Кельнери підпирали стовпи.

Перша скрипка грала. Та не так, як учора. Щось плакало в ній, хорі руки торкались наболілих струн.

„Там — там“ — і на естраду явився конференсіє.

„Ласкаві пані і панове! Нині не буде в нас десеру. Наша знаменита співачка занедужала на серце. Вона дуже хора і ніяк не могла прийти нині.“

„Шкода!“ — відозвався хтось на салі. „Гарно співала“ — додав якийсь гість. „Га що-ж, підемо і так до хати.“

А кельнер, що обслуговував мене, нахилився над мене.

„Він не хотів псувати настрою. Тая співачка вчсра нагло померла. Розрив серця.“

Богдан Л.

Агонія „Семіянти“¹

Написав Альфонс Доде

ТОМУ, що містраль викинув нас минулої ночі на корсиканський беріг, дозвольте мені оповісти Вам жахливу морську історію, про яку місцеві рибалки часто говорять ввечері і про яку випадок наділив мене дуже цікавими відомостями.

... Минуло два чи три роки від того часу.

Я обіздив тоді морські простори Сардинії в товаристві семи чи восьми моряків митної сторожи. Тяжка подорож для новика! За весь місяць березень ми не мали ні одного гарного дня. Східний вітер лютував на нас і море не вгамовувалося.

Одного вечора, коли ми тікали від бурі, наша барка знайшла захист при вході в протоку Боніфація, серед нагромищення невеликих островів... Їхній вигляд не мав нічого привабливого: великі облуплені й вкриті птахами скелі, кілька кущів полину і, там і тут серед намулу, шматки дерева, що загнивало. Але, Боже мій! для того, щоби провести ніч, ці зловіщі скелі були більше варті ніж дно старої напівперекритої барки, де хвилі гуляли, наче по своїй хаті, — і тому ми були задоволені.

Ледве ми вийшли на беріг і матроси почали розкладати огонь для юшки, як мене покликав патрон і, показуючи на невелику білу муровану загорожу, що губилась серед туману в кінці острова, сказав:

— Хочете йти на цвинтарь?

— Цвинтарь, пане Ліонетті? Де-ж це ми?

— На островах Лявецці, пане. Це тут поховано шістьсот чоловік з „Семіянти“, на тому самому місці, де їхній фрегат загинув десять років тому... Бідні люде! їх не часто одвідують, — підемо-ж ми принаймні привітати їх, раз ми вже тут...

— Від всього серця, патроне.

Який сумний був цвинтарь „Семіянти“!... Я досі бачу його з його малим низьким муром, його залізною заржавілою брамою, що з трудом

¹ Це оповідання належить до збірки оповідань Альфонса Доде, написаних ним на півдні Франції, в самому серці Провансу, в старому млині, купленому ним для того, щоби жити в ньому та писати свої твори.

Через те і вся збірка оповідань носить назву „Листи з мого млина“.

відкривалась, з його мовчазною каплицею і сотками чорних захованих в траві хрестів... Жадного вінця із сухоцвітів, жадної пам'ятки! нічого... О! бідні забуті мерці, як їм мусило бути холодно в їхній випадковій могилі!

Ми залишились там з хвилину, ставши навколішки. Патрон молився голосно. Великі чайки, єдині вартові цвинтарю, кружляли над нашими головами і їхній скигливий крик змішувався з лементом моря.

Скінчивши молитву, ми з сумом повернулись до того закутку острова, де було прив'язано барку. В нашу відсутність матроси не тратили дурно часу. Ми знайшли велике вогнище, що падало під захистом скелі, і казан, що вже парував. Всі посідали колом, ногами до полум'я і незабаром кождий мав на колінах миску з червоної глини з двома шматками чорного хліба, щедро политих юшкою. Вечеря була мовчазна: ми змскли, були голодні, а крім того сусідство цвинтарю... Все-ж, коли миски спорожніли, всі запалили люльки і почали потроху говорити. Говорили, природно про „Семіянта“.

— Але зрештою, як сталась ця подія? запитав я патрона, який, підперши голову руками, дивився на огонь із задуманим виглядом.

— Як сталась ця подія? відповів мені добрий Ліонетті, тяжко зітхнувши, — е! пане, ніхто на світі не міг би сказати цього. Все, що ми знаємо, це те, що „Семіянта“, наладована військом для Криму, виїхала напередодні ввечері з Тулону в недобру погоду. Вночі погода ще погіршилась. Вітер, дощ, море таке розбурхане як ще ніколи... Вранці вітер трохи зменшився, але море весь час хвилювалось і разом з тим стояв такий клятий диявольський туман, що не можна було побачити ліхтаря за чотири кроки... Ці тумани, добродію, — не можна собі уявити, як це зраджус... Але це нічого, я думаю, що „Семіянта“ мусила вранці згубити своє стерно; бо нема туману, що може спинити і без аварії капітан ніколи не зміг би розбитись тут о беріг. Це був загартований моряк, якого ми знали всі. Він командував стацією на Корсиці протягом трьох років і знав свій беріг так само добре, як і я, що не знаю нічого іншого.

— А в якій годині, гадають, загинула „Семіянта“?

— Це мусить бути в полудень; так, пане, як раз в полудень... Але, чорт бери, з цим морським туманом цей полудень не був краще від темної, як вовча паща, ночі... Один вартовий митної берегової сторожі оповів мені, що в той день біля пів-до-дванадцятої він вийшов зі своєї хатини, щоби закріпити віконниці; у нього зірвало поривом вітру шапку і він, ризикуючи сам бути підхопленим хвилями, почав бігти за нею вздовж берега на всіх чотирьох. Ви розумієте! ці вартові не багаті, а шапка коштує дорого. І от здається, що одної хвилини наш молодець, підвівши голову, ніби помітив зовсім близько від себе серед туману великий корабель з роздертими вщент парусами, що летів по вітру у бік островів Лявецці. Цей корабель плив так швидко, так швидко, що вартовий не мав зовсім часу, щоби добре роздивитись. Але все змушує думати, що то була „Семіянта“, бо півгодини пізніше чабан цих островів почув

на цих скелях... Але ось як раз той чабан, про якого я говорю, пане; він сам розповість Вам про справу... Добридень, Паломбо!.. йди зогрійся трохи, не бійся.

Один чоловік з каптуром на голові, який з хвилину вже ходив навкруги нашого вогню і якого я прийняв за одного з нашої залоги, бо не знав, що на острові міг бути чабан, наближався до нас несміливо.

То був вкритий струпою старий, на три чверти ідіот, з не знаю якою цинготною хворобою, від якої у нього поробились товсті вспухлі губи, на які було страшно дивитись. З великими труднощами йому пояснили в чому справа. Тоді, підіймаючи пальцем свою хвору губу, старий оповів нам, що дійсно в той день, про який була мова, біля полудня він почув зі своєї халупи жахливий грюкіт на скелях. Тому, що весь острів було вкрито водою, він не міг вийти і тільки на другий день, відчинивши свої двері, він побачив беріг, вкритий уламками і трупами, залишеними там морем. Обхоплений жахом, він втік, побігши до своєї барки, щоби поїхати до Боніфаціо за людьми.

Втомлений від того, що йому довелось так багато сказати, чабан сів і патрон знову почав говорити:

— Так, пане, це цей бідний старий прийшов повідомити нас. Він був майже божевільний від страху; і відтоді його мізок невпорядку. Справді було від чого... Уявіть собі шістьсот трупів, нагороджених на піску, змішаних з уламками дерева і шматтями тканини... Бідна „Семіянта“!... Море розторощило її одним ударом і так добре розбило її на дрібні кавалки, що тільки з великим трудом чабан Паломбо знайшов серед уламків з чого зробити тин навкруги своєї халупи... Що-ж до людей, то майже всі з обличчям не до пізнання, страшенно покалічені... дійсно, це був один жаль дивитись, як вони лежали гронами счіплені одні з другими... Ми знайшли капітана у великій уніформі, духовника з спитрахилю на шиї; в одному кутку поміж двох скель молодий учень мореходної школи з відкритими очима... можна було подумати, що він ще живий, але ні! Сказано, що ні одного з них не минула доля...

Тут патрон перебив себе.

— Увага, Нарді! скрикнув він, огонь згасє.

Нарді кинув на огнище два чи три кавалки вкритих смолою дошок, які спалахнули огнем і Ліонетті продовжував далі.

— Але ось що найсумніше в цій історії... Три тижні перед цим нещастям малий корвет, що йшов до Криму, як і „Семіянта“ пішов під воду тим самим чином і майже в тому самому місці. Тільки того разу нам пощастило врятувати залогу і двадцять солдатів обозної команди, що знаходились на кораблі. Ці бідні треняки зовсім не надавалися до такої пригоди. Ми забрали їх до Боніфаціо і продержали два дні з нами на пристані... Коли-ж вони обсохли і оправились, тоді — добрий вечір! щасливо! і вони повернулись до Тулону, де через кілька часу їх знову посадили на корабель для Криму... і догадайтесь на який!.. На „Семіянту“, мій пане... Ми знайшли їх всіх, всіх двадцятєро, — вони лежали серед мертвих, на тому місці, де ми тепер... Я сам підійняв гарного бригадира з тонкими вусами, білявого парижанина, який

спав у мене вдома і який смішив нас весь час своїми байками... У мене надірвалось серце, коли я побачив його там... О, Санта Мадре!..

Тут бравий Ліонетті, весь зворушений струсив попіл зі своєї люльки і загорнувся в свою керею, побажавши мені доброї ночі... Протягом ще якогось часу матроси говорили між собою впівголоса. Потім, одна за другою, люльки згасли. Старий чабан пішов геть... І я залишився сам зі своїми мріями серед заснувшої залози.

□ □ □

Ще під вражінням сумного оповідання, яке я почув, я пробував представити в своїй уяві бідний загинувший корабель і історію цієї агонії, якої єдиними свідками були тільки чайки. Деякі подробиці, що вразили мене, — капітан у великій уніформі, єпитрахиль духовника, двадцятьє солдатів обозної команди, — допомогали мені догадуватись про всі перипетії драми... Я бачив, як фрегат виїздить з Тулону вночі... Він виходить з порту. Море недобре, вітер страшний, але капітан мужний моряк і тому всі спокійні на борту...

Вранці туман підіймається. Починається занепокоєння. Вся корабельна залоза на горі. Капітан не кидає своєї рубки. Під палубою, де містяться солдати, темно; повітря тепле. Де-хто хворіє, лежучи на своєму мішку. Корабель хитає страшенно, неможливо встояти. Люде говорять, сидючи на підлозі групами і чіпляючись за лавки; треба кричати, щоби почути один другого; є такі, що починають боятись... Тільки послухати!.. Кораблі гинуть так часто в цих водах; треньяки тут і можуть це підтвердити. І те, що вони оповідають, не є заспокоюючим. А особливо їхній бригадир — парижанин, що весь час наганяє на вас холоду своїми жартами: — „Потоплення! але-ж це дуже забавно, потопитись. Крижана купіль, тільки всього, потім нас заберуть до Боніфасію годуватися шпаками у патрона Ліонетті,“ — і треньяки починають сміятись...

Раптом якийсь грукіт... Що це? Що сталося?... — „Відломилось стерно,“ говорить матрос, що перебігає ввесь мокрий через підпалубний поміст. — „Доброї подорожі!“ кричить цей шалений бригадир, але це не викликає більш ні в кого сміху.

Велика метушня на палубі. Туман заважає бачити один другого. Матроси, обхоплені жахом, полапцем ходять взад і вперед... Нема більше стерна!.. Маневрування неможливе! „Семіянта“ несеться на волю Богу, як вітер... Це в цей мент бачить її вартовий; як раз одинадцята година з половиною. А попереду фрегата чутно ніби стріли з гармати... Прибій! Прибій! Це кінець, нема більше ніякої надії, вони несуться просто на беріг... Капітан сходить у свою каюту... Через хвилину він займає знову своє місце на рубці — у великій уніформі. Він захотів бути гарним перед смертю.

На підпалубному помості перелякані солдати дивляться один на другого, не говорячи ні

слова... Хворі намагаються підвестись... малий бригадир більше не сміється... І ось відкриваються двері і на порозі появляється духовник зі своєю єпитрахиллю: „На коліна, мої діти!“ Всі слухаються. І дзвінким голосом священник починає молитву вміраючих.

Раптом страшений удар, викрик, один тільки викрик, незмірний викрик, простягнуті сціплені руки, жахливі погляди, в яких як блискавка проходить примара смерті... О, Милосердя!..

Так провів я за мріями всю ніч, викликаючи по десяти роках дух бідного корабля, якого уламки були навкруги мене... Далеко в протоці шаліла буря, вогнище нашого табору низько схилилось від поривів вітру і я чув, як плескалась у підніжжя скель наша барка і як рипів її канат.

З французького переклав Сергій Пащенко

ЗМІСТ 8-ГО ЗШИТКА:

	Стор.
ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	113
БІСМАРК І УКРАЇНА (III)	114
ПЕРЕБУДОВА ІДЕОЛОГІЧНИХ ОСНОВ — ДР. В. ЗАЛОЗЕЦЬКОГО	116
ЕСТОНЦІ — ПЕТРА КОЖЕВНИКОВА	118
СУЧАСНА МУЗИКА В ПОРТРЕТАХ (I) Р. ШТРАВС — А. РУДНИЦЬКОГО	119
ЩЕ ПРО „ІСТОРІЮ РУССОВЪ“ — Б. Л.	121
РОЗКОПКИ В СТАРОМУ БІБЛОС — З. К.	121
MISCELLANEA	121
ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА ХРОНІКА	122
ПРОТОТИП ГАМЛЕТА	122
ВЕЧІР УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	122
ВЕЧІР УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	122
АКАДЕМІЯ ГОНКУР У МАДРИДІ	122
СЛАВЯНСЬКА ЕТНОГРАФІЯ	122
МУЗИЧНА ХРОНІКА	122
БЕРЛІНСЬКА ХРОНІКА — А. Л.	123
ЛИСТУВАННЯ — Л. Е.	123
ОГЛЯД ЧАСОПИСІВ — К., П. К., Б. Л., З. К.	123, 124
НАДІСЛАНІ КНИЖКИ Й ЖУРНАЛИ	124
НАШ ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК	124
ВІД РЕДАКЦІЇ	124
ДЕНЬ ЗА ДНЕМ	124
З БОЛГАРСЬКИХ ПОЕТІВ (ЯВОРОВ, ХРИСТОВ, ВАЗОВ)	125
З ТИХИХ ДРАМ ВЕЛИКОГО МІСТА — БОГДАНА Л.	125
АГОНІЯ „СЕМІЯНТИ“ — АЛЬФОНСА ДОДЕ	126
ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК	

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

КНИЖНЕ Й ГАЗЕТНЕ ВИДАВНИЦТВО У БЕРЛІНІ
ОКРЕМИЙ ВІДДІЛ У ЛЬВОВІ

I. Бібліотека „Українського Слова“.

	Дол.
1. В. Андрієвський. До характеристик українських правих партій	0,10
2. В 60-і роки смерті Шевченка, збір. Кузеля	0,10
3. Бандурист. Жак. Збірка оповідань	0,10
4. Б. Лепкий. Незабудні. Нариси	0,15
5. Памяти І. Франка. Зібрав З. Кузеля	0,10
6. В. Андрієвський. З минулого. Т. I	0,70
7. Українська літературна мова й правопис	0,10
8. І. Нотляревський. Твори. Т. I. Енеїда	0,45
9. І. Нотляревський. Твори. Т. II. Наталка Полтавка, Москва чарівник і п.	0,25
10—12. Д. Дорошенко. Славянський світ в його минулому й сучасному	1,50
В гарній оправі в 1/2 полотно з картою Славянщини	2,—
13. В. Леонтович. Спомини утісача	0,30
14. І. Герасимович. Життя й відносини на Радянській Україні	0,20
15. Д-р С. Томашівський. Під колесами історії	0,25
16—17. О. Сторожено. Твори. Марко Прохляк і п.	0,90
18. Слово о полку Ігоревім. Оригінал і переклад, із поясненнями Лепкого (Друкується.)	—
19. Т. Шевченко. Кобзар, з ілюстр.	1,50
20. Т. Шевченко. Гайдамаки. Ілюстр. видання	0,90
21—22. Т. Шевченко. Повісті (Артист, Музика й п.	0,90
23. Т. Шевченко. Думки. Вибір поезій	0,05
24. Достойно єсть. Збірка пам'яті Т. Шевченка	0,05
25. О. Федькович. Вибір поезій	0,05
26. Дещо про гроші.	0,05
27. Рідне Слово. Збірка новел і оповідань	0,90
28. П. Нуліш. Твори. Т. I. Чорна Рада	0,50
29. П. Нуліш. Твори. Т. II. Поезії	0,50
30. В. Леонтович. Хроніка родини Гречок	—
31. І. Герасимович. Голод на Україні. З 39 обр.	0,50
32—33. В. Бирчан. Василько Ростиславич	1,—
34. В. Ємець. Кобза та кобзарі, з бібліогр. Кузеля, ілюстр.	0,35
35. Б. Ілин. Національне виховання	0,15
36. П. Нуліш. Твори. Т. III. Україна, з ілюстр.	0,30
37. П. Нуліш. Твори. Т. IV. Псалтир	0,50
38. Д-р Ст. Рудницький. Огляд національної території України	0,35
39. І. Орлов. Каїн і Авель. Драма	0,30
40. Д-р Ст. Рудницький. Українська справа зі становища політичної географії	0,50
41. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. I, Гетьман	0,50

	Дол.
42. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. 2, Директорія	0,50
43. О. Яремченко. Основи пластики (свайтінгу)	0,10
44. О. Щоголіс. Вибір творів	0,25

II. Монографії з обсягу мистецтва.

1. Ол. Архипенко. Твори. З портр. художника, 66 фот. й вступною статтю Г. Гільдебрандта. Видання в укр.-англ., нім. і франц. мовах	5,—
2. О. Новаківський. Твори. З портретом художника й 25 світлинами. (Кінчиться друкувати.)	

III. Підручники.

1. Ол. Барвінський. Оповідання з всесвітньої історії (старинної й середньовічної), ч. I	0,40
2. Ол. Барвінський. Оповідання з всесвітньої історії, ч. II. (Нововічна доба)	0,40
3. М. Аркас. Історія України. (Друкується.)	
4. М. Ваврисевич. Порадник учителя нової української школи	0,50

IV. Словарі.

1. Б. Грінченко. Словарь української мови (українсько-російський словарь), повний, в двох томах кишеневого формату, в оправі	6,—
В полотняній опр. в одному томі	5,—
2. Уманець і Спілка. Російсько-український словарь в 1 томі в кишеневім форматі, в оправі	3,—

V. Чужомовні видання.

1. J. Herasymowylsch. Hunger in der Ukraine. Mit 46 Bild.	0,75
2. N. Kostomarov. Zwei russische Nationalitäten, з передмовою Барвінського. (Кінчиться друкувати.)	

VI. Поза серіями.

1. Струни. Антологія української поезії від найдавніших до нинішніх часів. Випустив Б. Лепкий. 2 томи. З багатьма портретами	2,75
2. Б. Лепкий. Ювілейна збірка з вибором найновітніх недрукованих творів. (Кінчиться друкувати.)	
3. Золоті Ворота. Альманах Січових Стрільців, з малюнками Ковжуна, Іванця й Перфецького, під ред. І. Рудницького	

Всі книжки можна теж дістати на люкеуєвому папері по вищих цінах. * Примірники в оправі — 50% дорожчі

Пошукуємо представників і кольпортерів

Для кожної серії підготовляється цілий ряд нових книжок

Купуємо нові твори від авторів * На бажання висилається докладний каталог

Книжки висилаються тільки за попереднім надісланням грошей

Видавництво переймає й виконує теж усі друкарські роботи

Адреса Видавництва:

UKRAINSKE SLOWO / Buch- und Zeitungsverlag G. m. b. H.
Berlin-Schöneberg, Hauptstraße 11

Приймається передплата на 1924-ий рік
на новий ілюстрований тижневик видання
„Українського Слова“ в Берліні п. з.

ЛІТОПИС

політики, письменства і мистецтва

під редакційним проводом С. ТОМАШІВСЬКОГО

„ЛІТОПИС“ не служить жадній політичній партії, ні жадній доктрині, натомість змагає до поглиблення і поширення української національної думки й культури шляхом основного самопізнання, поважної критики та систематичного познайомлювання читачів з головними проявами політичного й культурного життя західного світа. Виходить кожної суботи.

ЗМІСТ 1-го ЗШИТКА:

Епілог Мирової Конференції. Чотирнадцятий Березня. Українізація Наддніпрянщини. Гійом Левассер де Боплан — І. Борщака. Регра — З. Кузелі. Легенда — Б. Лепкого. Рідний Улик — Р. Кіплінга.

ЗМІСТ 2-го ЗШИТКА:

Чорний рік в історії Німеччини. З галицької трагедії. У народу дідичної мудрости в політиці. Руїна європейської цивілізації? — І. Кривецького. Марко Бовчок — Б. Лепкого. Російські історичні журнали в 1922—1923 рр. — І. Кривецького. Культурне життя Радянської України в 1923-ім р. — Л. Волоха. Рідний улик — Р. Кіплінга. На Святий Вечір — Б. Лепкого.

ЗМІСТ 3-го ЗШИТКА:

Політична хроніка. За рідну школу. Ватрослав Ягіч — З. Кузелі. Відродження національно державної думки в українській історіографії — І. Кривецького. Державоспособність української демократії. Отто Бравн — Б. Лепкого. Музична культура — З. К. Тростина — А. де Віні. З тихих драм великого міста — Б. Л.

ЗМІСТ 4-го ЗШИТКА:

Гайнріх Гайне посередником між Німеччиною і Францією — Проф. др. Макса І. Вольфа. Щоб бути нацією. Арне Гарборг — Богдана Лепкого. Історик і сучасник — Ів. Кривецького. Біда з назвами. Літературна мова малих народів. „Ся“ — Володимира Бирчака. Viola Tricolor — Теодора Шторма.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

	в Німеччині	в Америці	в инш. краях Європи
на $\frac{1}{2}$ року	М. 6,00	Дол. 2,25	Фр. ш. 9,00
на $\frac{1}{4}$ року	М. 4,00	Дол. 1,50	Фр. ш. 6,00
поодинокий зшиток	М. 0,35	Дол. 0,15	Фр. ш. 0,50

На бажання висилає адміністрація ч. 1 на показ безплатно

ОПОВІСТКИ КОШТУЮТЬ:

Ціла сторінка	80 марок	$\frac{1}{4}$ сторінки	25 марок
$\frac{1}{2}$ сторінки	45 марок	$\frac{1}{8}$ сторінки	15 марок
один рядок			0,40 марок

Гроші й матеріяли слати на адресу:

Verlag „Ukrainske Slowo“, Hauptstr. 11, Berlin-Schöneberg

У Галичині передплату приймає представник „Українського Слова“ **Іван Рудницький**: Львів, ул. Тарновського, ч. 7. — Передплату у Чехословаччині проситься висилати на нашеkonto в Živnostenska Banka v Praze. — В Ужгороді „Літопис“ можна дістати в книгарні „Тиса“.